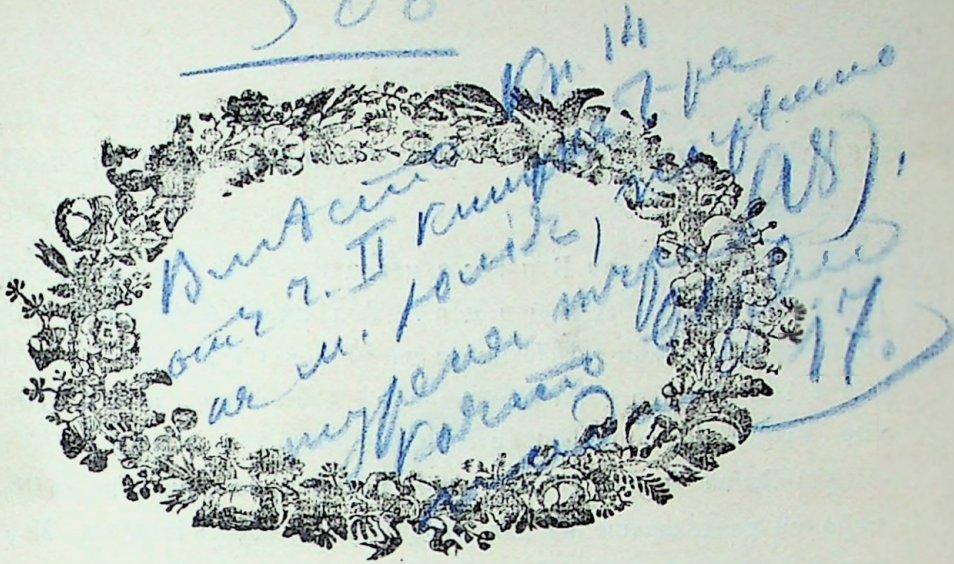

566

Български Книжици.

Часть III.

1859 СЕНТЕМВРІА

КНИЖКА ВТОРА

За Цареградскія-тъ патриархъ.

продълженіе.

Вижь Кн. 17 стр: 532.

Тамо е сѣдѣлъ Иллірійскыя-тъ епископъ цѣлы 93 гѣдины до 535 л. кога-то царь Великій Юстиніанъ съ удобреніе-то на напж Вигиліа (защо-то по него время отъ папж-тж завясяли церковно тіа мѣста) далъ друго устроеніе и наредбж на тж-зи архіепископѣж.

Той Юстиніанъ (1) былъ роденъ въ еднж отъ области или

(1) Юстиніанъ былъ родомъ Славянинъ, понеже отечественно-то му имя было **У п р а в д а** а баща му ся зовалъ **И с т о к ъ**.

епархіи-ты Дакійскаго Правителства именовъ *Дарданія* (2), на

майка му и сестра му *Вигленица*, а па уйка му *Устина* же-на-та ся наричалъ *Дюбница*. Тѣя имена были послѣ въ Цариградѣ претълкувани по Латински на *Iustitiana* и *Sub-batius, Vigilantiana Euphymia* (theophile vita Iustia: Procop hist. arcana Alemanni.)

(2) Выше (книж. 15 стр. 464) рекохмы че *Илурийска-та* Претектура ся раздѣляваше на двѣ Правителства: *Дакія* и *Македонія*, и на 11 Епархіи. Сега треба да кажемъ че отъ тѣя 11 епархіи 5-тъ, именовъ *Горія* или *Първа Музія*, *Прибрѣжна Дакія*, *Средиземна Дакія*, *Дарданія*, и *Пръвалитана*, принадлежали на първо-то Правителство, а други-ты 6 именовъ *Първа Македонія*, *Втора Македонія*, *Новый и Ветхий Епиръ*, *Фессалія*, *Ахаія* или *Греція*, и *Критъ*, принадлежали на второ-то. Общи-ти прѣдѣли на тѣя епархіи бѣхъ почти тѣя: на Сѣверъ рѣка-та *Сава* и *Дунавъ-тъ* до *Никополь*; на Востокъ рѣка-та *Искеръ* надъ *Балканъ-тъ*, и рѣка-та *Карасу* педъ *Балканъ-тъ* до *Бѣло-море* срѣщо островъ-тъ *Фасо*; на западъ *Дрина* рѣка, и линія-та кой-то врезъ *Ниссавъ* горъ и презъ *Черня Горъ* отходи на право къмъ-то югъ до и презъ *бѣло-то Шкодрянско*. презъ *Шкодръ* и по рѣкъ-тъ *Боянъ* до море-то *Адриатическо*. Колко-то за положеніе-то на различни-ты епархіи тѣя бѣхъ тако наредени: *Горія Музія* (нынѣшня *Сърбія*) и подъ нея *Дарданія*, (часть отъ *Южнѣ Сърбія* и *Боснѣ*), и подъ нея пакъ *Пръвалитана*, лежахъ на *Западъ*, и сопредѣлны двѣ-тъ първы-ти съ *Вторъ Иллирій* (нынѣшнѣ *Боснѣ* и *Славонія*), а третія-та съ *Далматія*; *Прибрѣжна Дакія* на *Дунавъ-тъ* отъ *Семендрія* до *Никополь*, и подъ нея *Средиземна* или *Внупрена Дакія* а подъ нея пакъ *Македонія*, бѣхъ на *Востокъ* сопредѣлны съ *Вторъ* или *Долнѣ Музія* (часть отъ днешнѣ *Българія*), и *Фракія*

одно село называемо *Таврисионъ*, кое-то было близко при единъ крѣпость нарицаемъ *Бедерина* или *Бедеріана* (Белряна). Това село, като свое отечество, Юстиніанъ искалъ да го въздигне на почетъ и за това го заградилъ съ стѣны въ образъ четвероуголенъ, и на всякъ уголъ му направилъ по единъ стѣлпъ, за кое-то то село ся назвало тога *Четверостѣлно*. А близко до него село направилъ и единъ пресвѣтлый градъ въ честь пакъ своему отечеству, и го назвалъ по Латинскы *Iustiniāna* *Prima*, т. е. *Юстиніана Първа*, въ различіе отъ единъ други градъ лежащій такожде въ Дарданіѣ кой-то отъ ветхо ся наричалъ *Умiana*, а послѣ подновенъ и украсенъ отъ Юстиніана ся нареклъ *Iustiniāna Secunda*, т. е. *Юстиніана Втора*. Реченныя-тъ убо повъ направенный градъ *Първа* въ *Юстиніана*, онъ го направилъ голѣмъ и многолюденъ, снабденъ съ много воды, и съ различни други потребны работы, и украсенъ съ много церкви и свѣтлы домовы, така що станялъ най-хубавъ и най-голѣмъ градъ отъ сячкы-ты други въ речены-ты страны, и него градъ Юстиніанъ, въ честь своего отечества, направилъ Митрополь на Иллірійскъ-тъ Префектуръ вмѣсто ветхъ-тъ ѿ Митрополь Сремъ (*Sirmium*).

Като поставилъ убо въ него градъ гражданско-то централно правителство, сядилъ за добро да постави тамъ и правителственныя-тъ архіерей, комуто далъ особня титулъ *Архіепископъ*, опредѣлилъ му надъ колко и кои страны да владѣе, и го подарилъ съ нарочны преимущества, отъ кои-то най-голѣмо-то е было *да бжде самовластенъ, и да не зависи ни отъ Цариградскаго ни отъ другаго патріарха* (1). За добръ честь, історія-та ны е

(1) Procop. de badif. IV, l. p. 67; Agath Y. 21. p. 166 — Назначи впрочемъ четія мѣста и спархид зависѣли церковно изъ начала отъ

упазила царскъ-тъ Заповѣдь, съ кой-то онъ е паредилъ и установилъ тѣхъ архіепископѣхъ, и за удовлетвореніе на праведното любопытство читателей, мы го превождамы по слово отъ Латинскы, и го помѣстямы тукъ какъ-то си. Тя заповѣдь е была писана и проведена като писмо самому тогдашнему Архіепископу Първыя Нустиніаны именемъ Катиліану:

« Августѣйшій Импараторъ Нустиніанъ
Блаженнѣйшему Архіепископу пър-
выя Нустиніаны Кателіану »

« Желаяще да увелечимъ многимъ и разнымъ образомъ наше-то отечество, въ кое-то е подарилъ намъ Богъ да дойдемъ първо на той-зи отъ него созданный Свѣтъ, искамы еще и въ Архіерейскъ-тъ власть да има то най-голъмы-ты преимущества така що, кой-то ще е по время Святѣйшій Архіерей на наше-то отечество Първъ Нустиніанъ, да бяде, не токмо Митрополитъ, но и *Архіепископъ* и да бядятъ подъ неговъ-тъ власть сички-ты други епархїи, сирѣчь *Средиземна Дакія, Прибрлжна Дакія, Първа (2) Мвзія, Дарданія, Прѣвалитинска*

Римскаго Папъ, по това че Митрополиты-ти были рѣкополагаемы отъ папъ-тъ, понеже рекохмы че Цареградскыя-тъ Патріархъ установенъ само въ 381 г; какъ прежде пакъ и послѣ сего лѣта немахъ никоѣхъ власть надъ речены-ты страны. За тѣхъ причинъ и Нустиніанъ, като поискалъ да направи само-властенъ архіепископъ на Първъ Нустиніанъ, отправилъся до папъ Вигелія, а не до цареградскаго патріарха.

[2] Въ текстъ-тъ пише В т о р ж М в з і я (Misia Secunda); но освенъ що само дѣло-то показва че то е погрѣшка преписателей, по-долу въ другия-тъ Нустиніановъ Законъ (novella 131) ще видимъ че е право писано. П ъ р в а М и з і я [Mysiae Superioris]

« епархія, Втора Македонія, и часть отъ вторж Паноніѣ, »
« коя-то е въ Баковъ градь.

« Зато въ ветхы-ты времена Илурійска-та Префектура бѣ
« ся учредила въ града Сирміа (1), и спорядъ това въ него
« градъ бѣше сичка-та Илурійска величина, толкова въ граждан-
« ски, колко-то и въ церковны дѣла; а кога-то послѣ въ Ат-
« тиловы-ты времена тѣи мѣста быхъ опустошени, и Анпеній
« Префектъ Преторійскій побѣгнахъ отъ Сира на Солунъ, тога-зи
« и Архіерейска-та честь послѣдова истой Префектури, и Солун-
« ския-тъ Епископъ не отъ своя собствениѣ власть, но и подъ
« сѣнкъ-тѣ Префектурскѣ удостоися да има нѣкое преимуще-
« ство (2). Но понеже днесь съ Божіѣ-тѣ помощь наше-то цар-
« ство ся е така увелечило, що и двата Дунавскы брѣгове ся по-
« сѣщаватъ отъ наши-ты градовы, и толкова Виминицъ (3), кол-
« ко-то Рѣчидова и Литерата (4), кои-то сѣ отвѣдъ Дунавъ-тѣ,
« сѣ влѣзли пакъ подъ нашиѣ власть, помыслихмы че е нужно
« шо тая славнѣйша Прѣфектура, коя-то е была въ Паноніѣ (5),

---

(1) Сирміа (Sirmium) или Сремъ лежалъ на рѣкѣ-тѣ Сивѣ тамъ гдѣ-то
ся слива въ неѣ рѣка-та Босуѣ, въ вторж Паноніѣ и възъ отъ Горнѣ
Мвзіѣ.

(2) Отъ тукъ ся види че слѣдъ като ся премѣстила Сирміѣска-та Пре-
фектура въ Солунъ, не ся поставялъ воке и особенъ епископъ Сирміѣскы,
но Солунскы-тъ епископъ заслуживалъ негово-то мѣсто и упражнявалъ не-
говы-ты права.

(3) Viminacium. Той градъ лежащій отъ десно на Дунавъ-тѣ 30 ча-
са по долу отъ Бѣлградъ, е былъ съсъ време съвършенно разоренъ, и днесь
го нема никакъ.

(4) Тѣя градовы ты нема такожде днесь, а тогасъ лежали въ Прибрѣ-
жѣ Дакіѣ на Дунавъ-тѣ.

(5) Мы уже казахмы выше примѣчаніе 1 че сѣдалище-то на гѣ-зи пре-
фектурѣ было отъ напредъ въ Сремъ, градъ Вторыѣ Паноніѣ

“ да ся постави въ наше-то блаженнѣйше отечество. понеже
“ не е твърдѣ далечъ Втора Панонія отъ Средиземнѣхъ Давнѣхъ. И
“ понеже хора-та ся никога не оставятъ отъ воеваніе, а на цар-
“ ство-то ни не понося да ходи мѣстна-та Власть презъ толкова
“ разстояніе и съ толкова мъки даже до Първѣхъ Македоніѣхъ, за-
“ това ны ся видѣ пуждно да пршесемъ тѣжъ прѣфектурѣ на
“ по-горны страны, като да пріемать по-лесно отъ нежъ утѣше-
“ ніе колко-то епархіи съ ней приложены.

“ Того ради установляваме шо за напредъ и Твое блажен-
“ ство и вси преждереченныя Първы Иустиніаны Святѣйши Ар-
“ хіереи да имате преимущество А р х і е п и с к о п а , и вся-
“ кѣ силѣ и свободѣ за да налагате своѣхъ-тѣ архіерейскѣ власть
“ на другы-ты вамъ подвластны епископы, и да гы рѣкополагате,
“ и въ сичкы-ты вышеописаны епархіи Вы да имате първо-то до-
“ стоинство, верховно-то архіерейство, высочайшія-тѣ степень,
“ и отъ Васъ други-ти епископы да ся поставятъ, и единъ
“ само Архіепископъ Васъ да имжтъ, безъ да ся съхранява ве-
“ ке Солунскому Епископу никое съ васъ съобщенія право; по-
“ ты самъ и вси Първы Иустиніаны Архіерей, като да сте него-
“ ви съдищи и арбитри, ако бы да ся случи коя-годѣ распрѣ съ
“ него, вы да ѣхъ рѣшавате и отсждате, и вы да го рѣкопола-
“ гате и него и сичкы-ты другы, и никой да не ходи при другы
“ никого, а само васъ да припознаватъ за Архіепископъ сичкы-
“ ты предречены епархіи, и да пріемать ваше-то творително право
“ и вы своелично, или чрезъ нарочно отъ васъ послаемы Клирицы,
“ да имате сичкѣхъ-тѣ архіерейскѣ силѣ и ценсурѣ, и повторител-
“ но-то право.

“ Но и въ Акуѣ (1), коя-то е епархіѣхъ отъ прибрѣжнѣхъ Да-

---

(1) Градъ Акуа (Вода) е былъ отъ десно на Дунавъ-тѣ въ нынѣшнѣхъ-

« кій, искамы да ся рѣкоположи отъ твоѣхъ Святость епископъ, зѣ
« да не бѣде веке то мѣсто подчинено ѡ епископъ сѣдящій въ
« полуднеъ Оракійскы градъ, но полуденныя-тъ да си остане въ
« полудне, безъ да има право сообщенія съ Акуж, а Акуенскыя-
« ть епископъ да си има предреченія-тъ той-зи градъ и сичкы-
« ты неговы села, земли и церкви, като да може да изгони Боно-
« совѣ-тъ ересь (1) отъ тоя градъ и отъ тѣхъ земѣхъ, и да ги
« преобърне на Православнѣ-тъ вѣрѣ.

« За да знае убо твое блаженство расположение-то на нашѣхъ-
« тѣхъ волѣхъ, проваждамы настоящія-тъ законъ на твоя-тъ честный
« престолъ, за да има всякога едикъ таквѣ-зи дарбѣхъ церква-та нѣ
« наше-то отечество, во славу Всемогущаго Бога, и въ вѣчнѣхъ на-
« мять на нашѣхъ-тѣхъ волѣхъ.

« А кога ся случи да остави той-зи Свѣтъ Правитель-тъ на
« престолъ-тъ твоя памяти, устанавливамы шо временныя-тъ му
« Архіепископъ да ся рѣкоположа отъ честныя-тъ Синодъ своихъ
« ему Митрополитовъ, какъ-то прилича да ся възвишава Архіепис-
« копъ отъ сичкы-ты церкви почитаемыѣ, безъ да ся съхранява
« стѣсѣмъ, ни въ това юще, право сообщенія Солунскому епископу.

« Твое убо блаженство да не отлага время за да положи
« всякымъ образомъ въ дѣйствиѣ твѣхъ работы, кои-то е установила
« наша вѣчность.

тѣхъ Сербійѣхъ нѣколко часа близо при прѣдѣлы-ты и съ Турско, тамъ гдѣ то
е днесь село Паланка. Видися че тога той не е имать особень Архіерей, но
е былъ подчиненъ не знамъ кому Южно-Оракійскому епископу, кой-то отъ
далечъ не можатъ да нагледва добръ тѣхъ земѣхъ и да ѣхъ назн отъ козни
дѣволекы.

(1) Боность епископъ Македонскый въ IV-тъ вѣкѣхъ направилъ ересь про-
тиву дѣвство-то Пресвятыя Богородицы, и противу Божество-то Іисусъ Хрї-
стово, глаголющи че ты была родила и други дѣца освень Іисуса и че Іи-
сусъ не былъ Богъ!!

« Издадеса на 20 * Консулетвующу Свѣтлѣйшему Велисарію (2). »

Освень това Юстиніанъ, издавшій на 17 Марта 541 л. своя-ть 131-й законъ (указъ *Novella Constitutio*) за церковныты титулы и преимущества и за другы главизны, въ Главѣ 3 сего закона пише пакъ и за *Архіепископъ-тъ Първыя Юстиніаны* така :

« По время бывающій блаженнѣйшій Архіепископъ Първыя Юстиніаны нашего отечества, да има всякога подъ своѣж Архиейскъ власть (*juridictio*) епископы-ты на епархїи-ты *Средиземной Дакии, Тирибрѣжской Дакии, Първали, Дардании, Верхняя Мвзии и Паннонии*; а той да ся рѣкополага отъ своя-ть си сунодъ, и въ подвластны-ты си епархїи да дѣржи мѣсто Апостолскаго престола Римскаго спорядъ оныя кой-то ся опредѣлихъ отъ Папъ Вигилїа ..... Издадеса на 15 Календы Априліа въ Цариградъ, кога-то царствоваше Юстиніанъ Августъ, а бѣше Консулъ Василїй (1). »

Така ся установи съ царскъ Юстиніановъ заповѣдь и съ Папско Вигилїево одобренїе тая независима Архіепископїя като една шеста Патріархїя въ Първж Юстиніанъ. А мы находимъ че установленїе-то ѳ е было той часъ припознато и отъ сичкы-ты Восточны церкви Патріарсы, Митрополиты и Епископы, понеже 12 само

---

(2) Велисарїй бѣ консулъ или упатъ въ лѣто 535, и отъ тамо познавамы лѣточисленїе-то на той-зи Юстиніановъ Указъ обрѣтаемый въ *Corpus juris civilis* Том. II, *Cod. Iust. Novella Constitutio XI*.

(1) Лѣто-то на той-зи законъ ся познава такожде да е было 541, погеже тога е былъ Консулъ Василїй; а 15 Календы Априліа значи 15-тъ день предъ 1-го Априліа, кой-то ся зоваль по Римскы 1 Календы Априліа. — И той законъ ся нахѣря въ речены-тъ *Corpus Juris, T. II. Novella Const. CXXXI*.

години слѣдъ послѣднїя-тѣ той-зи Нустинїановъ законъ, кога-то бѣхъ ся събрали отъ Востокъ и Западъ и Африкѣ за Пята-тѣ Вселенскїй Соборъ, понеже Папа Вигилїй, кой-то бѣ тогава въ Цариградъ, не щеше ни самъ да присѣтствуетува ни намѣстницы да проводи на Соборъ-тѣ, но казваше че ще си даде особно мвѣнїе-то на Императоръ-тѣ, какъ-то си го и даде. Восточни-ти Патріарси Митрополити и Епископи събравшесе проводили отъ Соборъ-тѣ да выкатъ Западни-ты а тїи ся отрекли глаголюще, Италийски-ти и Африкански-ти че не можтъ да дойдѣтъ като не дошьль Папата; а Илурїйски-ти (2), че не можтъ да пресѣтствуютъ на Соборъ-тѣ безъ позволенїе-то на Архіепископъ-тѣ си Първыя Нустинїаны. Тогава Соборъ-тѣ оставилъ първы-ты, и на вторы-ты, т. е. на Илурїйски-ты отговорилъ че той ималъ мвѣнїе-то на Архіепископъ-тѣ имъ, и че това было довольно (3); кое-то ще каже че, кога Архіепископъ-тѣ имъ былъ согласенъ съ Соборъ-тѣ то стига, понеже той имъ былъ глава и заповѣдникъ.

(Слѣдва).

---

(2) Назначи тукъ че Восточни-ти назвали и Илурїйски-ты Епископы Западни, защо напстпѣхъ гы по напредъ Западна-та Церковь владѣяше, какъ-то уже показавше.

(3) Вижъ въ *Πρακτικά τῶν Συνόδων* Томъ II. стр. 258, *ἱστορία τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ Οἰκουμένης Συνόδου*, и по-добрь ако щещъ въ изложенїе-тѣ на второ-то засѣданїе сего Собора.

ЗА НАЧАЛО-ТО

*Распространеніе-то и утвържденіе-то на Христіанскѣ-тъ
въра между Българе-тъ.*

отъ

Теодора Стоилова Бурмова

Продълженіе.

Вишъ кн. 17. година II стр. 544

Тъ заключавали освѣтъ сегашніѣ Българіѣ, теще Влахіѣ, Семиградіѣ, часть на сегашніѣ Венгріѣ отъ Дунавъ-тъ до Пещь ягеръ и по пататакъ къмъ Татры-тъ до сами-тъ истоци на Тисъ, връхніѣ Албанія, комахай всичкѣ Македоніѣ и часть отъ Тракіѣ. Поради това не іе чудно, ако сѣ произлѣзли въ нѣкоіе мѣсто на таквѣ-зи обширніѣ дръжавѣ, отдалечено отъ сръдоточію-то на царство-то, такви-зи нареди, догдѣ іеще не били наврѣдъ распроводени духовны лица да проповѣдвѣтъ на іазичници-тъ Христовѣ-тъ вѣрѣ. Казвѣтъ (143), чи на Константинопольскіѣ-тъ патріархъ побрѣкали да обрѣне дльжно вниманіе връхъ юно-то

(143] Въ сжѣ-тъ статіѣ.

стадо Христово заплегени-тъ обстоятелства, въ кои-то той намиралъ по оную время. Но ако Фотій можълъ да напише таквъ-тъ обширно послание за Българскій-тъ Господарь, кою-то, както показва съдържаніе-то му, грабнѣло у него не малко время и трудове при сѣщи-тъ обстоятелства; то защо той да не іе моглъ да отреди тогава потрѣбно число духовни лица за обръщение-то на Българскій-тъ народъ къмъ Христіанскъ-тъ вѣръ? Напротивъ изъзва, ако разгѣдамы по добръ исторически-тъ ладени, какви-то имаи за тѣзи епохъ, чи Българе-тъ не сѣ чувствовали тогази нуждъ отъ духовни пастирѣ и учители, Византійски-тъ писатели, както: продѣжатель-тъ Теофановъ, Кедранъ и други-тъ извѣщавжтъ, чи за крѣщение-то на Българскій-тъ царь и народа му ся испроводилъ отъ Цариградъ архіепископъ (144), по имя, както іе извѣстно, отъ друго свидѣтельство (145) Іосифъ,

(144) Theoph. continuat. p. 16. Georg. Cedr. T. II. p. 153.

[145] Това свидѣтельство ся намира въ рукописній-тъ прологъ на Троїцко-Сергіевскѣ Лаврѣ, кой-то принадлежи на 13-й вѣкъ. Тамъ въ повѣствованіе-то за чудо-то на св.Георгія ся привождѣ слѣдующій-тъ отзывъ на іедниъ Българскій воинъ за царя Бориса: « **Нѣз есмь отъ языка новопросвѣщеннаго Болгарскаго, егоже Богъ просвѣти свѣтлымъ крѣщеніемъ въ сна лѣта избранникомъ своимъ Борисомъ, егоже нарекоша въ свѣтомъ крѣщеніи Михаилъ, иже силою Христовою и знаменемъ крѣстнымъ повѣданъ цѣланный непокоривый родъ Болгарскій и омраченныа сердца злокознымъ дѣволымъ действомъ свѣтомъ Богоразумьа просвѣти и отъ темныхъ, лестныхъ, и смрадныхъ и Богомерьскихъ жертвъ открати; и изведе ѿ отъ тьмы на свѣтъ, отъ лести и кривды на истину, и смраднаа брашна и нечистаа отберже, и трѣбница ихъ распыа и утверди ѿ свѣтлыми книгами въ правовѣрнѣю вѣрѣ крѣстьянскою, приведе свѣтаго Осифа ар-**

съсь всички-тъ потрѣбны за това духовни лица, както допълня-
вжтъ Юсифъ Генезій и блаженній Теофилактъ (146). Това е съ-
врѣшено съгласно съ стараніа-та и желаніе-то на Фотіа (за ко-
и-то самъ хортува въ посланіе-то си до Михаила Бириса глѣд-
но горѣ) да се распространи между Българе-тъ спасителна-та
вѣрж Христова; това искала и политика-та на Византійскій-тъ дворъ,
кой-то е могълъ да се надѣва, чи Българе-тъ, като приемятъ
Христіанство-то, ще си прѣкъснатъ опустошителни-тъ си боіеве
съ имперіа-тъ и по тѣзи причиня и нему му трѣбувало да се по-
дадѣтъ на Българскій-тъ царь надлежни-тъ пособіа тутакси, като
си съобщилъ той намѣреніе-то да приеме съ всичкій-тъ си на-
родъ христіанскж-тъ вѣрж. Іасни-тъ свидѣтельства на по древны-
ты сказанія за прѣбиваніе-то на Кирила и Методія въ Бълга-
ріа, прѣводъ-тъ на священо-то писаніе по славенски, иеже по
много ще ни убѣдѣтъ, чи юпо-то стадо Христово въ Българіа
не было оставено безъ пастири и чи Константинополска-та цр-
ква показала длжно-то попеченіе за да се просвѣти Българскійтъ
народъ съ св. вѣрж христіанскж.

Били ли съ цанстинж Кирилъ и Методій въ Българіа и при-
ели ли съ тѣ участие въ просвѣщеніе-то на наши-тъ прѣци съ
ученіе-то христово? На Шлецера (147), а слѣдъ него и на иѣкои

хїепископа, иныхъ учителей и наказателей, и созда церкви и
монастыри и постави епископы, Попы, игумены, да учатъ и
праватъ людіе его на Божии пѣть. И потомъ сподоби и
Богъ да прїимъ ангельскій образъ отъ льстиваго сего житна
въ вышній Іерусалимъ къ Христу престависа. » Този расказъ
както се види отъ по пататашно-то повѣствованіе, се относи къмъ врѣмято
на царя Силіона (въ Христіанскоіе чтеніе за 1848 г. ч. 1. стр. 249)

(146) *Genesis Regum. IV p. 97. ed Lachaman. Bonnae. Theophil
martyrum XV martyrum (in T. III).*

(147) Шлец. Ист. въ р. перов.

други (148), ся представлява твърдѣ сомнително да ся ю трудилъ нѣкой отъ святи-тѣ братіа за убръщеніе-то на Българе-тѣ къмъ Христіанство-то, макаръ самъ Шлецеръ да исповѣдва, че тѣи всички-тѣ мислѣтъ. Нѣму ся прѣдставлява прьво и прьво като приказка повѣствованіе-то на Византійски-тѣ за изображение-то на страшии-тѣ сждѣ Божій отъ нѣкого си Методіа, кое-то било юдна отъ главны-тѣ причини за обръщеніе-то на блъгарскій-тѣ царь, Михаила Борнса; а мнѣише-то на онѣзи, кои-то пріемжтъ тогози Методіа за юдно лице съ славенскій-тѣ просвѣтитель, той нарича смѣшино и пелѣпо. Но това, чи казва Шлецеръ да ю приказка реченото повѣствованіе, произлѣзва само отъ подлѣжательнѣи-тѣ му поглѣдъ врѣхъ исторически-тѣ повѣствованіа. А що остава до торжество-то на живописца Методіа съ Методіа, славенскій-тѣ апостоль, то да заблѣжимъ чи то ся ю признавалъ отъ всички-тѣ по древни писатели (149). Възраженіа-та, конто Шлецеръ прѣдставилъ противъ това тождество, сж доста слаби и освѣпъ туй тѣхъ ги ю удвѣлствително опровергилъ Добровскій (150). На Шлецера ся прѣдставлявало невѣројатно сжщо и Кирилъ да ю пріелъ участіе въ обръщеніе-то на Българи-тѣ, зашто Русската легенда го води не отъ Хазаріѣ въ Българіѣ, а отъ Моравіѣ и зашто-то византійски-тѣ писатели не упомянувжтъ нищо за него, макаръ и да сж описали тѣ доста подробно обръщеніе-то на Българе-тѣ. Първо-то доказателство нѣма никаквж важность, толкова повече, чи други-тѣ, по древни сказаніа за кирила и Методіа направо и положително хортувжтъ, чи славенски-тѣ просвѣтители, по напрѣдъ били при Българе-тѣ, тачи послѣ ходили при Морав-

(148) Въ Христ. чтен. за 1848 г. ч. 1 стр. 246 изразено таквози комахай сжщо смѣише за живописца Методіа, каквото исказалъ п Шлецеръ-Калайдовичъ (глѣд. Юаннъ Екс. болг. стр. 9.) такаже ю съгласенъ съ мнѣше-то на Шлецера.

(149) Кирилъ и Методій Добровскаго стр. 60 Москва 1825.

(150) Тамже ст. 60—62.

ци-тъ. Жизнописатель-тъ на св. Климента, архієпископа българскаго (151), съчинитель-тъ на древниѣ-тъ легендѣ за богемскѣ-тъ книгинѣ Людмилаж (152), на които произведеніа-та ся отнасятъ въпрѣки мнѣніе-то на Добровскій, къмъ десетій-тъ вѣкъ, 153, ду-клянскій-тъ священникъ, кой-то живѣлъ въ 12 вѣкъ (154) ясно показватъ, чи св. Кирилъ проповѣдвалъ слово-то Божіе заедно съ брата си Методіа по наирѣдъ на Българе-тъ, тачи послѣ на Мо-равци-тъ. Слщото ся намира и въ тѣй нареченижтѣ Моравскѣ ле-гендѣ, коіато іе помѣстена у Болландисти-тъ и коѣ-то іе разгѣ-ждалъ Добровскій. Въ неіж речено, чи Кирилъ, като излѣзлъ отъ Цариградъ, дошълъ прѣво и прѣво при Българе-тъ, които и обрѣ-нжалъ къмъ Христіанство-то при содѣйствието на Божіжтѣ благо-дать, (155). И тѣй прѣбываніе-то на Кирила и Методіа въ Бълга-ріѣ предъ отхожданіе-то имъ въ Моравіѣ іе несомнѣно. Ако въ нѣкол славенски житіета не ся упомянува за путешествіе-то имъ въ Българіѣ, а въ Византійски-тъ лѣтописи ся хортува неплно, това не іе чудно. Не всички-тъ писатели іеднакво венчко-то зна-ѣтъ и не всички-тъ пишжтъ съ іеднѣ и сѣщѣ-тъ цѣль и по іеднѣ и сѣщій-тъ поглѣдъ. Стига ни и туй, чи имаи за учителство-то и проповѣдничество-то на святи-тъ братіа въ Българіѣ извѣстіѣ кома-хай съвременни, макаръ и да ся не упомянува за него и въ венч-ки-тъ славенски житіета.

(151) Глѣд. думи-тъ му въ съчиненіе-то на Бодянскій: « О времени происхождения славянскихъ письменъ », ст. 11-13 Москва 1855

(152) Думи-тъ му съ слѣдоущи-тъ *Santus Cyrillus postquam Bulgariam ad fidem Jesu Christi convertisset, Moraviam est ingressus* (Бир и Меѣ Добровскаго стр. 29).

(153) Ист. Христіанства въ Русіи до равноапостольнаго Князи Вла ди-м іра стр. 197.

(154) Гл. думи-тъ му у Шлецера (въ неговѣтъ Историѣ ч. 2 стр. 413.)

(155) *Egresus vero venit primo ad Bulgaros, quos divina coope- ratrice Gratia sua praedicatione convertit ad fidem* (Mährische leg. von Cyr. und Meth. S. 17).

И не пактѣомъ само, сирѣчь като отхождали въ Моравіѣж, били славенски-тѣ просвѣтителѣ въ Българіѣж, както искътъ нѣкои. Не, тѣ послужили и на Българе-тѣ, както и на Моравци-тѣ, и за прѣви-тѣ наченѣли тѣ прѣводъ-тѣ на священо-то писаніе и на тѣхнѣй-тѣ іазикъ го сврѣшили за всички-тѣ Славене. Поради туй тѣ и справедливо ся наричътъ по нѣкога *Български книжници* (156) *Славенски и Български учители* (157). Исторически-тѣ дадени сѣ отъ кѣмъ стрѣж-тѣ на това мнѣніе.

По съгласно-то извѣстіе на Български-тѣ и Сръбски-тѣ врѣмници Кирилъ изнамѣрилъ Славенскъ-тѣ азбукъ въ 855 г. (158)

---

157 Таквъзъ казваніе за Кирила и Методіѣ ся срѣща, както казва Априловъ въ нѣкожъ българскъ легендѣ, коѣ-то ся намира на рукописъ (глѣд. статъж-тѣ му: “ Болга

(157) И сія книга естѣ твореніе и собраніе святаго отца Кирилла Философа, Учителя Славеномъ и Българомъ, речено въ общъ-тѣ минеѣж, напечатанъ въ Москвѣ на 1600 г. (гл. Іоаннъ Екс. Болгарск. Калайдовича стр. 89 примѣч. 8). Да забѣдимъ тука за поясненіе: С л а в е н е и Б л ъ г а р е ся употребявало отъ дев. вѣкъ, за да ся означи народътѣ, кой-то насѣлявалъ българско-то господарство (слав. древн. Шаф. Т. 2 кн. 1. стр. 328, 329).

(158) Слав. др. Шаф. Т. 2. кн. 2 стр. 322. Въ свидѣтельства-та на тѣзи врѣмници важно мѣсто занема показаніе-то на черноризца Храбра, писателя отъ 10 вѣкъ. Возражена-та, които прѣдставлява Бодянский (гл. съчиненіе-то му: „ О времени происхожд слав. письменъ) противъ истинностъ-тѣ на това показаніе не сѣ силни.

Нѣкои отъ учени-тѣ, като земътъ за основаніе показаніа-та на паноуски-тѣ житіета, кои-то, ако и да сѣ давно извѣстни, но само отъ 1843. г. сѣ пріели особеннъ важность подиръ това като ся

Но прѣвж-тъ или италіанскж-тъ легендѣ (тя ся относи къмъ XI вѣкъ), въ коѣ-то ся хортува, чи Кирилъ заедно съ брата си, Методіа донесълъ въ Моравіѣъ веки прѣведено Евангеліе (159), също ся предполага, чи Славенскій-тъ прѣводъ на Свето Писаніе билъ наченжтъ по рано отъ когато ся испроводило посолство-то на Славено-Паннонски-тъ князове до Императора Михаила III (въ 862-863 г.) И тѣй по какво побужденіе Святи-тъ братѣа наченжли прѣводъ-тъ на Св. Писаніе по Славенски? Шафарикъ въ свои-тъ » Славенски древности (Т. 2. Кн. 1. стр. 392 и Кн. 2. стр. 322—344) отговаря заедно съ Дубровскаго, Востокова и съ други іеще чи прѣвъ поводъ къмъ този прѣводъ подали онѣзи Славене, кои-то, като наченжли рано да ся засѣлявѣтъ въ области-тъ

издадоха извлеченіа отъ тѣхъ въ Московитянинъ-тъ 1843 (№ 6) съ твърдѣ удовлетворителни раздирваніа и забѣлжваніа, наченжли отнедавно да ползгѣтъ изнамѣрваніе-то на славенскж-тъ азбукѣ въ 862 г. Таквози је мнѣніе-то на прѣосв. Макаріа, коѣ-то је исказапо въ « исторіеѣтъ на Христіанството въ Русіѣъ », а тѣй и на О. Бодянскій (въ реченото му съчиненіе). Това мнѣніе приеълъ и Шафарикъ въ статіѣтя си: « разцвѣтъ слав. писъменности въ Болгаріи (Чт. въ Имл. общ. № 7 1848 г.) Струва ни съ, чи на тѣзи житіета је огдадена безмѣрно голѣма важность при опрѣдѣленіе-то на годинжтъ, въ коѣ-то је изнамѣрена азбуката. Таквози прѣдпочтеніе, каквото имъ направли реченитѣ учени прѣдъ другитѣ свидѣтелства на древность-тя, кои-то противорѣчѣтъ на тѣхно-то показаніе, тѣ щеха да заслу-жѣтъ само тогава, ако ся намираха между сказаніата, които съ по горѣ отъ обикновенитѣ, чедовѣческитѣ. Впрочемъ Бодянскій не ся рѣшава да каже, чи съжденіе-то му је пльновѣрно. Шафарикъ също припознава неговото си само за вѣројатно.

(159) *Mährische leg von Cyr. und Meth. s. 23*

на Византийскѣ-тж Имперіѣ, рано и хванѣли да ся опознавѣтъ съ Христіанскѣ-тж Вѣрѣ и да си усвоѣвѣтъ спасително-то ѣ учение. По имя-то на тѣзи Славене, казва Шафарикъ, или по опрѣдѣлено, по имя-то на Славене-тѣ, кои-то живѣли въ Мизіѣ и Македоніѣ и на кои-то въ собственъ разумъ туй названіе ся іе усвоѣвало, Кирилъ нарекълъ букви-тѣ си *Славенски*, и ѣзикъ-тѣ, на кой-то писалъ, ѣзикъ *Славенскій*. И дѣйствиелно около това врѣмя Христіанство-то, потѣпкано въ Мизіѣ и други-тѣ страни отъ дохожданіе-то на Урало-Чудски-тѣ Българе, веки ся пакъ подигало. Веки пзвѣстно било, чи Българскій-тѣ царь билъ значительно расположенъ съ стараніѣ-та на Монаха Кутара и на сестрѣ си да пріеме Христіанство-то. А имперски-тѣ Славене отдавна веки исповѣдали Христіанскѣ-тж Вѣрѣ. Поради туй за да могатъ и тѣзи и опѣзи Славене, сирѣчь и Имперски-тѣ и Български-тѣ, по добръ да си усвоѣвѣтъ истини-тѣ на слово-то Божіе, кои-то тѣ веки пріемали съ вѣрѣ, и за да дѣйствуваѣтъ слѣдъ това по лесно врѣхъ умъ-тѣ на други-тѣ си съплеменници, кои-то били іещо лѣзичници, Солунски-тѣ братіѣ пристѣпили да прѣведѣтъ Свящ. Писаніе по ѣзикъ-тѣ имъ. Жизнеописание-то на Св. Климента, Архіепископа Българскаго, коѣ-то іе комахай съврѣменно на тѣзи събитіѣ. съврѣменно съгласно съ това сжждение именува Славенско-то племѣ, за коѣ-то билъ наченѣтъ прѣводъ-тѣ на Священно-то писаніе (160).

160) Ἐπεὶ δὲ τὸ τῶν Σηλοβερῶν γένος εἶτ' οὗ Βουλγάρων ἀσυνέθως εἶχον τῶν ἑλλάδι γλώτῃ συνθεσιμένωι γραφῶι, ζητεῖν ἠγάγοντο τοῦτο μέγιστην οὐ ἀγνοῦν καὶ τὸ μὴ τὸν λόγον τῶν γραφῶν ἐπανάπτεισθαι τῶι τῶν Βουλγάρων ἀγχιτέρῳ τότῳ ἀπαρχιλήτου λίπης ἐποιοῦντο ὑπόθεσιν..... πρὸς τὸν παράκλητον ἀποβλέπουσιν... καὶ παρὰ τοῦτου τὴν χάριν ταύτην αἰτοῦνται, γράμματα τε εἰεῦρεσθαι δασύτιτι Βουλγάρου γλώσσης κατάλληλα ... εἰεῦρισκοῦσιτὰ Σηλοβερικὰ γράμματα, ἐπιπνεύσωσι δὲ τις θεοπνεύστου; γραφὰς ἐκ τῆς ἑλλάδος γλώσσης εἰς τὴν Βουλγαρικὴν (гл. въ сочинение-то: „ О врем. происхожд. сл. письма.) Съчинитель-тѣ на това жизнеописание билъ ученикъ Климентовъ; слѣдователно той не іе могълъ добръ да знае това.

Кратко изложеніе за наредба-та на глаго- лы-ты въ ново-Българскія-тъ языкъ.

Отъ Д. Г. В. Мирковичъ.

Никоѣй языкъ не е можилъ да успѣй, да си украси слога-тъ, улади израженіе-то, и да ся уобогати съ науки на просвѣщеніе-то, преди да се е украсилъ съ негова свойственна грамматика. Въ сачки-тъ просвѣщени діалекты, тя е была църво-то начало и първия-тъ источникъ, отъ когото поимать други-тъ распростра-неніе-то си. Съкый языкъ безъ грамматика е былъ като тѣло безъ кости.

Нашія-тъ языкъ, кой-то не отъ много време е хваналъ да се посъживява, много или малко начна и той да се развива въ негова-та си литература. И тѣй най-напредъ издаде се и него-ва-та Грамматика, въ лѣто 1835 отъ Г. Цеопита. Този първый трудъ ако и да е недостаточенъ, но е много за похвала като на-чало, кое-то бива съкога мѣчно! и за кое-то ный трѣба да смы му признателны за всегда. Послѣ Г. И. Андреевъ издаде една друга, коя-то може да се земе като подражаніе на горпя-та и скратеніе отъ неѣ съ нѣкои малки промѣны. Отъ наскоро яви се и основа-та на Г-нъ Груева. И напоследкъ една кратка Грам-мат. отъ Г-на Хрулева, коя-то нѣмамы юще предъ очи-тъ си.

Тѣзи сж най-главны-тъ грамматики, кои-то до днесъ сж ся явили за нашия-тъ языкъ.

Ако ги разгльдамы, нема да се забавимъ да намъримъ, както въ най-първы-тъ, тѣй и въ послѣдни-тъ, голъмо заблуждене въ части-тъ имъ и най паче въ глаголы-тъ, като сж една отъ най мжчна-та часть на нашата грамматика,

Колко-то за въ тая часть, сѣкамъ, че Г. Андреовъ никакъ не отличава отъ Г-на Неофита освѣль въ окончанія-та и въ нѣкои други малки нѣща. Г. Груевъ, като опредѣля видове-тъ които трѣба да има нашия-тъ языкъ, добръ сторилъ, че различава въ спряженія-та и първоначалны-тъ глаголы отъ сложны-тъ. Наистина, тѣзи двѣ главны точки сж необходимы за наши-тъ глаголы. Но, можемъ ли каза, че той е улекчилъ заблужденіе-то съ тѣхно-то само назначеніе? не. Напротивъ той го е умножилъ: защо-то отдава на сички-тъ видове сжщи-тъ времена отъ изявително-то наклоненіе, и за него *падня*, *диия*, *писваль*, *учваль*, сж въ време сегашно на изявително-то наклон. и иматъ сжщи-тъ времена както и *пишь*, *падалъ*, *диаль*, *учъ*. При това предложны-тъ—че иматъ двѣ оконченія за нѣкои времена, като необходимо за замѣчаніе, никакъ не говори за тѣхъ.

И тѣй като гльдамы такава недостатки, можемъ ли каза че имамы веки грамматика, на коя-то можемъ да се основавамы много или малко за языка-тъ си да гѣворимъ и да пишемъ правилно. Явно, че не. Но кавво трѣба да сторимъ? Трѣба да развіймы наша-та ревность и да покажемъ наше-то дѣяніе съ по голъмо усърдіе къмъ тая часть. Това е едно удължително дѣло за сѣкиго, кой-то разбира много или малко тая часть; но най паче за учители-тъ, кои-то катадневно се борять съ този предметъ.

Това ако и да не е мое дѣло, ако и да замишува силы-тъ ми, но ревность-та, коя-то храниж за него, не ме остави да при-

мълчѣ. И тѣи нека ми позволятъ наши-тъ Грамматници да изложѣ испли-тъ си за наредба-та на наши-тъ глаголы въ Ново-Българскія-тъ языкъ, кои-то ако не принесѣтъ полза, то поне може да подбудѣтъ ревностъ у тѣхъ, за да начинѣтъ да се занимаватъ, както за тая часть Грамматическа, тѣй и за други-тъ. —

Глаголы-тъ въ новс-българска-та наша писменность, по свойство-то, кое-то заключаватъ въ себе-си, може да се назовѣтъ *сѣщественны* или *спомогателны*, *първоначалны* или *просты*, *предложны* или *сложны*.

Отъ първия-тъ разрядъ немамы, освѣнь единъ глаголъ, кой-то е глагола-тъ *сѣмь*. Той се именува *спомогателенъ*, защото служи за помощъ въ нѣкои времена на други-тъ глаголы; *сѣществителенъ*, защото показва сѣбоги сѣществованіе, съ кое-то сички-тъ други глаголы въ просты-тъ си времена, може да се анадисатъ *пишѣ* — азъ сѣмь писатель; *крѣщавалѣ* — азъ сѣмь крѣстникъ. (За по подробно тълкуваніе вишѣ 6-то писмо на Г. Крѣстъовича въ Книжици-тъ).

Други-тъ два разряда обематъ сички-тъ други глаголы, кои-то, както казахмы, сѣ *първоначалны* или *просты*, *предложны* или *сложны*: Първытъ сѣбоги окончаватъ на гласна въ сегашно-то си време, *я* или *ѣ*, както и глаголы-тъ въ старо-Българскія-тъ языкъ, съ разлика само, че тѣ въ ново-Българскія-тъ быватъ сѣбоги просты, то е не предложны; — а, щомъ имъ се притури единъ предлогъ, свойство-то на днешнія-тъ нашъ языкъ изисква, въ сегашното и минало несѣвърш. време, и измененіе-то на окончателна-та гласна *ж*, или *ѣж* въ *яль*, *валь*, *аваль* или *яваль дѣль*, *раздѣляль*, *пишѣж*, *списваль*; *правѣж*, *направляль*; *орѣж*, *преораваль*; *пыльж*, *уплываль*. Това особно свойство ны кара справедливо, сѣкамъ, да ги наречемъ *предложны* или *сложны*. По това свойство, види се дѣто нѣкои отъ глаголы-тъ, ако и

просты, сохранили сж по употребленіе това послѣдно окончаніе-на-мѣсто първо-то; и тѣй вмѣсто *кр стѣж* (отъ кръщаѣж) думамы *крѣщаваль*; *вѣнчѣж* (отъ вѣнчаѣж) *вѣнчаваль*, и проч.

Слѣдователно наша-та Българска граматика по необходимости трѣба да приеме общо-то това правило: че сички-тѣ глаголы, окончаваемы въ сегашно-то си време на една гласна сж безъ исключеніе *първоначалны* или *просты*, то е безъ предлогъ; сички-тѣ, кои-то въ окончаніе-то иматъ една съгласна съ *ь*, как-то глаголы-тѣ на *аль* или *яль*, сж, *производны* или *сложны* съ нѣкои просты, кои-то сж изгубили въ днешно-то произношеніе окончательна-та си гласна. Това ны доказва, че послѣдны-тѣ зависятъ или происхождатъ отъ първы-тѣ.

Много отъ най-послѣдны-тѣ глаголы, то е просты на *аль*, ако и да сж изгубили въ употребленіе-то днешно първо-то си гласно окончаніе *ж* или *лж*, въ сегашно-то и минало и несъвърш. време, тѣ сж го съхранили въ другы-тѣ както *крѣщаваль*, *вѣнчаваль*, *плащаль* првѣхъ *и ще крѣстѣж*, *крѣстихъ*; *ще вѣнчѣж* *вѣнчяхъ*; *ще платѣж*, *платихъ*, и пр. Нѣкой, ако и малко, изгубили сж го и въ послѣдны-тѣ тѣзи времена: както *думаль*, *ще думаль*, *думяхъ* само; *пыталъ*, *ще нитомъ*, *нитяхъ*, *гледаль*, *ще глѣдаль*, *глѣдахъ*, и пр.

И тѣй споредъ горѣреченно-то, трѣба да заключимъ че наши-тѣ глаголы земагъ двѣ окончанія: едно на гласно, или, *ж* и *лж*, и друго на согласно съ *ь* *аль* или *яль*; слѣдователно ще иматъ и двѣ спряженія: *спряженіе първо* за глаголы-тѣ, кои-то оканчавать на гласна, и *спряженіе второ* за глаголы-тѣ, кои-то оканчавать на согласны.

Дѣйствиѣ-то или състояніе-то на глагола-тѣ бива въ различни епохи, кои-то се наричатъ времена на глагола-тѣ—Освѣнь сегашно-то време, кое-то ны характерисва спряженія-та, имамы

Юще времена и за преминало-то време, както и за бѣдно-то—
Слѣдователно три главни времена: *сегашно*, *преминало* и *бѣдно*.
Времената на преминала-та епоха сѣ *прости* или *сложни*, то е
съставени отъ едно причастіе на глагола-тъ и отъ спомагател-
ныя-тъ глаголь.

Освѣнь времената, глагола-тъ ни показва юще нѣкои осо-
бенни обстоятелства въ кои-то го употребяваме, за да назна-
чимъ негово-то различно значеніе, въ кое-то ся нахожда. Това
особно значеніе се именува *Наклоненіе*

Послѣ това общо разгледваніе въ кратцѣ за спряженія-та, ка-
кто и за времеца-та и наклоненія-та, нека видимъ сега въ какво
различава първо-то спряженіе, кои сѣ и каквы сѣ неговы-тъ на-
клоненія и тѣхно-то произведеніе.

За глаголы-тъ въ първо-то спряженіе.

Глаголы-тъ въ първо-то спряженіе различаватъ въ сегашно-то
време по това: едни измѣняватъ окончателна-та *ж* или *ж* въ *ешь*
за второ-то и трето лице единствено число и първо-то и второ
множественно, а други на *ишь*. Това измѣненіе може да се под-
ложи подъ едно общо правило: Когато коренна-та буква е съг-
ласна, глаголь-тъ прави на *ешь* или на *ишь*; а когато тя е глас-
на, той прави сѣкога на *ешь*, освѣнь само когато тя е *о*: *дожь*,
доишь. И тѣй лично-то окончаніе на глагола-тъ за сегашно-то
време, което показва, че дѣйствието става когато се и говори, е:

Един. ч.

Множ. ч.

1) *ж* или *іж*.

емъ или имъ (мы).

2) *ешь* — *ишь*.

ете — ите.

3) *о* — *и*

жтъ и іжтъ (1) — ятъ (2).

Отъ първо-то лице на това време, сѣ промѣната на *ж* или *ж*,
происхождатъ *Минало-то несвърши*. и отъ него зависимо *прича-*

(1) Какво-то е на първо-то лице окончаніе-то.

(2) Това правило го извлича Г. Кръстловичъ отъ сравненіе-то на старо-Българскія-тъ
языкъ съ ново-българскія-тъ — Вишь писмо 6-то, Брой 4-тый на Книжниця-тъ.

етіе, бждно-то първо; условно то и повелително наклоненіе; отъ второ-то му, минало-то съвърш., което служи за произведеніе-то на негово-то причастіе, на бждно-то второ, на съсла-ително-то накл. и на страдателно-то причастіе. — Слѣдователно отъ единъ источникъ два пѣтя ни се показватъ за произведеніе-то на части-тѣ на глагола-тѣ: *сегашно-то и мин. съвършен.*

Отъ Сегашно-то зависѣтъ :

1) *Минало-то несъвърш.* което ни показва едно дѣйствіе или състояніе относително къмъ едно друго въ сѣщо-то минало време, и става отъ промѣната на окончателна *ж* или *ъж* въ *яжъ* или *ажъ* за шипящи-тѣ: *пльж, пльжъ; учь, учихъ.*

Съ промѣната на *жъ* въ *лъ* на това време, става едно причастіе което наричамъ *несъвършено* и което съ спомагателныя-тѣ глаголъ прави двѣ сложни времена: *минало относително и предизминало*. Наши-тѣ до днесъ грамматици никакъ не споменуватъ нито за това причастіе, нито за неговы-тѣ сложни времена; по свойство-то язычно ги изисква.

Първо-то показва потвърденіе на едно дѣйствіе каго сегашно съ отношеніе къмъ едно заминало време, но пѣкоги и съ отношеніе къмъ друго едно дѣйствіе, което е было въ сѣщо-то време: *азъ сяль пльлж; ты си крадълж; той е пишалж; ный сме и-ражали, когато вый сте дошли.*

Второ-то показва, че дѣйствіе-то или състояніе-то е бывало въ една отколѣзминнала епоха, безъ отношеніе съ настояще-то: *думатж, че си былж и малж добръ гласж; или че си былж пльлж добръ.*

2) *Бждно-то първо* не е друго, освѣнь сегашно-то време съ глагола-тѣ *щж*, който се изговари и шине въ него *ще* и за 3-тѣ лица въ единств. и множеств. число; напр. *ще четж-силь-е.*

3) *Условно наклоненіе*, което показва, че дѣйствието се извършва съ едно условие: *ако ми заплатишь добръ, дохождамъ*. То има петъ времена: *сегашно*, минало *несвърши.*, минало *свърши.*, преминало *свърши.* и *откользалинало*, които сж същи-тѣ отъ извѣтелно-то наклоненіе съ предпоставка-та на частицы-тѣ *ако, когито* или *като* и др. *като си свършия работи-та ще дойдъ*.

4) *Повелително-то наклон.*, съ което се изрича желаніе или повелѣніе да бѣде нѣщо, се изобразява съ притурка-та на *и*, когато коренна-та буква е съгласна, и *й*, когато тя е гласна: *пиши, прави, пий, пей*. Исклучи *мижъ, държъ*, и прочій които правѣтъ *межъ, дръжъ*.

Както казахмы, ако и въ кратцѣ за производимы-тѣ части на глагола-тѣ отъ първо-то лице, нека преминемъ сега въ второ-то отъ което само минало-то свърши. произхожда; а други-тѣ, както казахмы, ставатъ отъ това послѣдньо-то.

5) *Минало-то свърши.*, което показва, че дѣйствието бива въ едно много или малко отколь преминало опредѣлительно време *азъ писахъ* (вчера, онакъ недѣля), произхожда по тѣзи правила;

Правило общо. Глаголы-тѣ, които правятъ на *ишь*, прочѣнятъ това окончаніе въ *ихъ*: *молю, молихъ; гладя, гладихъ; доля, доихъ*; онѣзи правѣтъ на *ель* — въ *хъ* или *ахъ*: *хя, когато коренна-та послѣдняя буква е гласна: шля, шихъ; пля, пихъ; ахъ* когато тя е съгласна: *оря, орахъ; тья, такахъ*.

Исклучи: 1) Глаголы-тѣ, които иматъ *е* предъ слѣдна-та си съгласна коренна буква, тѣ правятъ на *охъ*: *ребя, ребохъ; метя, метохъ; вляя, влекохъ*, и пр.

2) Околчателны-тѣ на *ер*, които отпускатъ *е*: *перя, прахъ, деря, драхъ*; и пр.

3) Глаголы-тѣ, които преди коренна-та си буква иматъ *р*, и нѣкои други юще, които, както казва Г. Кръстьевпчъ, не приематъ отличителна-та гласна *ь* въ сегашно-то време, правятъ на *яхъ*: *въртя, въртихъ; ьрля, ьрмляхъ; ьря, ьряхъ; видя, видяхъ*; и прочее.

(слѣдва)

БЪЛГАРСКИ НАРОДНИ ПРИЧТЫ

събрапы и записаны

отъ П. Р. Славейкова.

п р о д ъ л ж е н і е

Виждь Кни. 17 стр. 561

Азъ барбора, мжжъ ми брътви.—Каква-то съмь азъ такъвзи
е и мжжъ ми.

Азъ ли е празъ (овенъ) ли е не го знажъ.

—Извиненіе на безграмотны-тъ

*Азъ му казвамъ скопенъ съмь, той ма пыта, какво ти пра-
вятъ дъца-та*— казваса кога нъкой не проумъва или не
рачи да виикне въ состояніе-то на другнго.

Азъ казвамъ на котка-та, а тя на опашка-ша си.— кога
заповѣдувать нъкому да свърши нъкоя работа а той я предо-
ставя на подолныя си.

Ако има въ хамбаря ще има и въ брашнаря — из-
вѣстна.

Ако ти ся свиди масло-то не става нацията хублава.— До-
бро-то и хубаво-то не става безъ пары.

Ако си неотвѣдшиъ *дуги маниѣ* не виждвашъ.— Обхождай се съ сѣкыго добръ, и не давай причина да ти мислятъ злото.

Ако имашъ ратай, самси въ гората за дърва.— Известна.

Ако му съмъ драга да му стане врага.

Ако ми е драгъ да си струши десныя кракъ.— Поговорка моминска кога перачи иргеня, кой-то са свати за нея.

Ако ти Пако аресва, пакъ та бако начесва.— Пако отишелъ да са кара съ нѣкого си, като цокъкъ билъ го. Другй пътъ Пако пакъ са уѣдалъ съ него, а той му напомнилъ минало-то. Шѣвненска е *бако* значи *бачо*. Говориса на онѣзи които като пострададъ отъ посилены-тъ искатъ пакъ да имъ са покажатъ.

Ако да са боеше въяка отъ дѣжѣа щеше да си носи и качуль.— За потиснены-тъ кои-то като не са боятъ отъ законы-тъ че и грижа нематъ.

Ако гонишь два зайца *бари* единъ не можешъ улови.— известна.

Ако имашъ долепъ господь тѣй са надѣвай и на горшья.— Ако имашъ нѣкого отъ силы-тъ да та защищава тогази да са наемашъ за нѣщо.

Ако съ рѣцѣ не докарашь, отъ зѣбы-тъ откарай. тур. иштень артмассе днштень артѣръ.— Ако неможешъ да спечелешъ отъ работа, ты посѣжси *масрафы-тъ*

Ако ми си кумъ по *хесапѣ* бѣди, кръстиль ми си дѣте изѣль ми си прасе.— Ако си ма задѣжилъ съ нѣщо нѣкога си, отплатилъ съмъ ти са и азъ, тамъ го прифащай и, не искай само за тебе да живѣя.— Българитѣ иматъ обичай по рождество и по възкресение прѣзъ праздницы-тъ ходять у Кума за разрѣшеніе отъ поститѣ. Запасятъ прасе (безъ прасе не бива) и други гозбы, кравай, мѣдицкъ вино, ѣдатъ, пиятъ цѣль день и на тръгнование земать прошка. Туй наричатъ тѣ « ходихмы у кума » а кумъ-тъ казва: « кумицы канихъ. »

Ако че доди има и да вѣчи. — Кога ище да покаже нѣкой че готовъ срѣщо непријателя си.

Ако бѣ ѣх срамъ тя не тамъ. — На мома или жена кога прѣтърпи безчестіе

Ако залати ще му влати. — Ако прилѣжява нѣкой на работа-та си ще има и печалба. Поманка.

Ако воловы-тѣ таятъ, кола-та не повлачатъ. — Ако милѣешь слугы-тѣ си работата ти остава.

Ако си богатъ сѣкиму си сватъ. — Кога си добръ сѣкѣй та почита и ся родѣе съ тебе.

Ако си пчела да носишь медъ, идвай и за напрѣдъ, ако ли си тѣртей да го ядешъ, върви кждѣто щешъ. — Извѣстна

Ако му пазишь гащи-тѣ (да ги не съдиришь) не можешъ го завали. — Извѣстна.

Ако ще са болѣдува да болѣдувамъ азъ, ако ще са мре да мре жената. — Хигъръ Петръ Българскыи този Настрадаишь Ходжа тѣй думалъ, ако ще има нѣкой отъ кѣщи да лежи боленъ нека бѣдѣ азъ че ще ма гледа жена-та, ако ли има нѣкой да мре да мре жена-та че не затваря и не запустява кѣща.

Ако чуешъ въ петѣкъ теи въ петіе. — Не отлагай ни на часъ работа-та си.

Ако ти е драга не ѣх пушай прѣзъ прага. — Извѣстна.

Ако си не приличаха не са ни обичяха. — Извѣстна.

Ако смѣгашъ зорла и тѣпанъ, сватба не направяшь. — За необходимы-тѣ нѣща подробно прѣсмѣтаніе е перѣшително.

Ако рано мръква и ты рано лѣгай. — Приучвайса да служишь на врѣме-то.

Ако кѣсно съмнува ты пакъ рано стани. Трѣба да принуждавашъ и обстоятелства-та да спомогнуватъ на намѣренія-та ти.

Ако гонишь два зайца, ни единъ не можъ улови. — Извѣстна

Ако паишь Богу една свѣщъ, на діавола двѣ пали. — Почитай до-

брыя за достоинство-то му, почитай злымъ повече за да не те прави пакость.

Ако бы сѣка муха медъ брала, брѣмбала щеше най-много.— На кои-то не са грыжатъ за да си составятъ щастіе или кои-то не сполучятъ въ предпріятія-та си.

Ако си остъръ ножа си право дръжъ.— Бжди остъръ по за правото.

Ако не протече то ще прокапа; тур.— Акмаз'-и се дамларъ.—

Ако че не стане нѣщо до колко-то го искамы то отъ малко-малко ще потръгне.

Ако на' призоваха не на' приковаха.— Изговорка на гостіе кога искатъ да са разидатъ.

Ако имате вино за проливаніе, ный пемамы главы за разбиваніе— Изговорка на Гостіе кога ипѣжтъ да са отвыятъ да не пѣятъ вино. Българи-тѣ много обычатъ да си ходятъ на гости, отъ Рождество до Сириы заговѣзны тѣ трѣба да изредятъ сичкы-тѣ си роднины да имъ идатъ на гости, тѣй и комшии-тѣ си; а на поближны-тѣ си и по дважъ и по трижъ. Тука тѣ ще ѣдѣтъ ще пѣжтъ, ще приказватъ ще пѣжтъ първо по гласовиты-тѣ отъ мѣжъе-то послѣ жены-тѣ наредъ, че пакъ сѣкѣй еднѣ мѣжъ съ ступанка-та си, пакъ наредъ чифтъ-чифтъ. Домакины-тѣ въ това време ще по промѣнуватъ гозбы-тѣ ще ги канятъ да по прихапноватъ, ще ги силятъ да пѣжтъ *долуд-жакъ* или пълны чяши я паницы, кое-то става по този редъ. Еднѣ отъ гостіе-то, обикновенно по старый става *главна-команда* той запива най-напрѣдъ *здравица* за домакиня, като му изрече по-волны-тѣ благословенія послѣ той като покаже кого одобрява да пѣе подиръ него захваща да пѣе, той пѣе особенно полека, а други-тѣ присутствующи на трапезата плещятъ ржцѣ или чюкатъ съ нѣщо на трапеза-та, а двама по гласовити пѣжтъ *здравица*: (слѣдва)

СЛОВО НА УЧИЛИЩНИ-ТИ ИСПИТАНІЯ ВЪ ТЪРНОВО.

Благочестивы слушатели.

Вчера като знайте са свършихъ годишны-тъ испытанія: на градскы-тъ ны училища, и днесъ азъ сѣмъ покаянѣтъ отъ страната на школскы-тъ ученицы, любезны-тъ ваши чеда, да ви благодарѣтъ публично за ваши-тъ трудове и старанія, жертвы и приношенія за съдържаніето на учебны-тъ въ града ны заведенія, които сѣ изво-ра отъ дѣто ще почерпѣтъ тѣ своето благополучіе. А отъ страна-та на училищно-то попечителство настапѣтъ сѣмъ да поощрѣтъ еще повече вашето усердіе.

Вы о сограждане, вы сте сѣ погрыжили и постарали да воз-становите тѣзи учебны заведенія за да умножавате познанія-та на сынове-тъ ваши, за да улучшавате нравы-тъ на чадата ваши. Вамъ не ви са е посвидѣлю да приносите ежедневно благородны и вели-кодушны пожертвованія за тѣхно-то образование. Вѣроятно оду-шевены съ любовь къ тѣтѣ ваше свято дѣло вы неуморно ще слѣ-дуйте подиръ тѣзи умна и благодѣтельна мысль, вы ще побѣжде-вате сѣка трудность, ще преудѣляете сѣко прѣпятствіе за да при-добыете за ваши-тъ младежи, свѣденія, които ще служатъ за раз-витіе на благоденствіето на сѣки единъ членъ отъ градското наше общество. Колко е утѣшително за сѣкиго одного родолюбца и гражданина да си наумява че отъ възпитаницы-тъ на народны-тъ училища, снабдены-тъ съ добры и ревностны учителя, подиръ 10-15- и 20 години ще излѣзатъ добры и полезны граждане, които като ще владѣятъ необходимы-тъ и полезны-тъ свѣдѣнія ще улес-

нятъ въ много своето состояніе. Сички-тъ тѣзи млади граждана, които черпятъ нужди-тъ наставленія въ училищата, слѣдъ нѣкоя година, ще са распръснатъ по вѣтъ ще си настанятъ на работа, за която ще бѣдѣтъ приготвени. И примѣры-тъ на тѣхныгъ успѣхы, безъ сумнѣніе, ще подѣйствуватъ и на други-тъ тѣхны враспицы къмъ сѣко добро и полезно. А отъ туй, колко е еще сладосно да прѣдвѣжда челѣкъ плодове-тъ които ще принесжтъ тѣзи учрежденія, постоянно поддържани и улучшаваны, когато подиръ 50 или сто години ще направятъ да прошири просвѣщеніето въ сички-тъ класове на народа и ще сторятъ за да са освѣтли сѣко занятіе отъ науки-тъ. Тогази нашигъ наследници, като захванатъ наши-тъ мѣста, богаты уже съ познанія сѣкаго рода ще можтъ да составятъ свое-то щастіе и благодѣнствіе. А не е туй сичко добро що може да желайши ный на дѣца-та и на внуцы-тъ си.

Ето ползы-тъ кои-то ще принесжтъ училищата, тѣзи расадници на потомни-тъ граждани, на които число-то отъ день на день ще ся умножава. Тѣзи е будущата полза на която можеть да бѣдемъ твърдо увѣрени. А тѣзи заведенія можтъ да бѣдѣтъ еще и сега полезны не токо за младыгъ наши чедо но и за насъ които уже прецѣвтивамы като осигурявагъ наши-тъ драгоценны надежды и ны причипиватъ сладостны впечатленія, ако не вѣрвамы чо училищата тѣзи дѣйствуватъ за распространеніе-то на познанія и на опыты и за изъ помежду ны еще и въ този ны возрастъ.

Кой не знае чо първата и главната причина на нашето западнуваніе на нашего неуспѣваніе въ търговіята и въ занаеты-тъ е нашето неученіе и незнаяніе въ сичко що може да бѣде полезно въ състояніето ни. Ный лишены отъ капитала на необходими-тъ познанія, ный нищо не можемъ да вършимъ както трѣба, илюко наше занятіе не можемъ да слѣдувамы исправно както са изискува. Или не знаймы какъ, или згѣ са зашивамамы сѣкый съ работа-

та която е заловилъ: тъй що ний и мъчно можемъ да спечелимъ отъ занятіята си, а още по мъчно можемъ да употребляваме спечеленото отъ бащи-тѣ ны, и да распространяваме своитѣ търговскы прѣдпріятія и занаетскы издѣлія.

Просвѣщеніе-то е слѣдователно най първата основа за успѣха и за благосостояніето на единъ народъ, на едно общество, безъ него ни единъ народъ не може въ истинскы смисль да ся нарича народъ. Защото дѣто просвѣщеніе и ученіе нема тая не може да има нето народно сочувствіе, нито націонална гърдостъ която е най добрия щигъ и отбранка отъ вліяніето и притѣсненіето на инородны елементи, и безъ която сѣки народъ са има като морално мъртъвъ.

Но пакъ додѣ че, въ единъ кой да е народъ, отъ неученіето на свещенството и интересы-тѣ на духовното началство, християнскыя законъ са състои само въ външны-тѣ церемоніи и обряды, а не въ упражненіето на християнскы-тѣ добродѣтели, до тогази, не може да са изискува отъ този народъ да бждѣтъ добры християны, почтены, щедры и милосерды, а още и прѣдадени къмъ наукытѣ и просвѣщеніето хора. За туй любезны братія, ако сме склонни и желаймы веднѣжъ съ чисто и благоговѣйно сърдце да пристѣпимъ къмъ светия храмъ на просвѣщеніето, тогазъ преди сичко трѣба ний да прѣстанемъ отъ да бждемъ слѣпо орудіе на чюзды интересы, трѣба во вѣрка наша община добры и учены свещеницы и учители да имамы, които ще умѣятъ както насъ тъй и чедата наши да на настанятъ на този пѣтъ и да на' уиѣтватъ на добрѣ, като вгльбыватъ въ насъ отъ първы-тѣ още години любовь и всесърдечна воля къмъ ученіето. Този е най първыя начинъ, съ който са спѣши къмъ народното просвѣщеніе и образование, а пакъ ако ний не налягаме за общественото про-

свѣщеніе, тогасъ ный побржквamy цѣль-та си, и никога неможемъ
тѣ постигна, цѣль-та за благоденствіе-то и за благостояніе-то на
народа казвамъ подь крыла-та на Н. В. Милостивыя нашъ царь и
Господарь Султана Абдуль Меджида.

Сѣко общество и народъ, тогази може да постигне тѣзи цѣль,
кога-то са води отъ добра и постоянна воля, кога-то сѣки членъ
на общество-то са воодушевява отъ искрено родолюбіе, когато
и богаты и сиромасы са стремятъ къмъ обща-та полза и съ сво-
и-тѣ приносы помагатъ да са устраниватъ прѣпятствія, да са прѣ-
одолюватъ затрудненія, да са добиватъ сръдства, и улесненія, къмъ
постиженіе-то на тѣзи творческа сила коя-то да разширява прѣ-
дѣлы-тѣ на собствено-то ны битіе. Ако че намъ са доскоро ре-
вняше да носимъ чюздо-то име и да са наричамы гърцы, ако ный
можяхмы да имамы сочювствіе къмъ слава-та или бѣдствія-та,
къмъ добродѣтели-тѣ или слабости-тѣ на единъ людскъ народъ.
Колко по голѣма прелестъ трѣба да има за пасъ нашето народно
име *Бълари* не трѣба ли по сила-та и по яка-та да загува
сърце-то ны при чюваніе-то на родни звукове, на родны гласове!
ный смы синца сродны, еднокръвны соотечественницы Българе
дѣто и да бждимъ, и въ Цариградъ и въ Букурещъ и въ Едрене
и въ Филибе, и въ Търново и во Софія, и въ Шюменъ и въ
Солунъ и въ Видинъ и въ Варна на сѣкиго личностъ-та е тѣсно
свързана съ отечество-то, ный както любимъ себе си тѣй трѣба
да любимъ и отечеството. Истинныя Космополитъ е существо Ме-
тафизическо или толкози необъкновенно явленіе, щото не трѣба ни
да говоримъ за него, нето да го хвалимъ нето да го куримъ.....

Въодушевенъ най послѣ, любезны сограждане, отъ добры-тѣ
за въ бждуше надежды, радостно възгласявамъ днесъ: нека е живъ
милостивѣйшій нашъ владѣтель и благодѣтель Султанъ Абдуль
Меджидъ Ефендимисъ, да властвува за позза-та на хора-та, за у-

Свѣхы-тъ и нравственность-та, на добродѣтели-тъ, науки-тъ искусства-та. Слава и похвала на Мудро-то негово правленіе което неотомимо са труди и грижи за господарственно-то и частно-то благосостояніе, за благоденствіе-то на подвластны-тъ нему народы безъ разлика на вѣра и языкъ.

Нека са живы благодѣтели-тъ на чловѣчество-то Сograжданы-тъ наши Търновцы, любители-тъ и прѣставители-тъ на ученіе-то! Слава и почетъ на ревнители-тъ на добро-то и вѣчна похвала на искренны-тъ и истинны-тъ пріятели на общо-то отечество и на сѣкиго ближняго.

П. Р. С.

БЪЛГАРСКИ НАРОДНИ ПѢСНИ

събрани и записаны

отъ Х. Д. Паничковъ

Събралиса вси кралоуе,
Вси кралоуе вси папове
Да си ядѣтъ да си пїятъ
И веселѣ да си правятъ.
Задрема Янулъ войвода,
Кралоуи думатъ Јанулу:
Я раздреми ся Јануле
Провикниса катѹ саяга
Отговаря Јанулъ войвода:
Кой е юнакъ надъ юнакъ.
Да измами Крали Марка
Да му земи храненъ коня
Храненъ коня, младъ булкѣ,
И невѣста ще му бжде.

И-прависа младо момче,
Младо момче лагатииче
И на кралоуи отговаря
Азъ си Марка измамювамъ,
Измамювамъ излъгувамъ. |
Да му зема храненъ коня
Храненъ коня, младъ булкѣ.
За да стане лагатиичка.
Стаяли сѣ отишли сѣ,
при краль Марка кралевети,
И на Марка отговарятъ
Айде Марко кумъ да бждеиъ
Че имами тука свадѣж
Наредихме кумъ да станешъ

И тукъ си обычъ ямамы,
Кумъ не ходи за невѣстѣ
Но си праща храненъ коня
На конь невѣстѣ покачятъ.
Излъга сѣ Крали Марко
Та си прати храненъ копя.
Яхнали сѣ отишли сѣ
Въ пустя земь лагатинскѣ
До Маркови сребры порты
Сребры порты златы ключи.
Потропахъ, по чюкахъ,
По викижж да отворятъ:
Излезъ излезъ кралювице,
Че пы прати Крали Марко
Той остаѣ на свадбѣтъ,
На свадбѣтъ да кумува
А ты съсъ насъ да си додишь,
Че кумица ще да стапешъ
Ето тукъ му храненъ коня.
Стани, иди премѣни ся
Както си тукъ доведена,
Да приличашъ на кумицѣ.
Измами ся Марковица
Повърпѣ ся премѣни ся.
Яхнѣля сѣ отишлисѣ,
Въ Лагатинскы равны двory
Свадбѣ правятъ веселятъ ся,
Дошѣлъ попѣтъ да вѣпява

Младо момче Лагатинче
Съ Марковицѣ Кралевницѣ.
Стаиѣлъ Марко кумъ да бѣде
Марковица позна Марка
Той неможи да ѣ познай
Тя го глѣда и настѣжива
На Марка ся криво видѣ,
Начиѣ да ѣ укорява
Ейтѣ тебе млада булко
Лагатинио развратинио!
Продума му Марковица
Не съмъ ази лагатини
Ами съмъ ти първо либе.
Я открий ми това було
Ще мя видишь и познаешъ,
Чесмы двама измамени.
Като позна крали Марко
Провикиѣ ся колку можѣ:
Ей вы вази Лагатини,
Ази сега ще вы дарѣж
Кумовѣ дарѣж голѣмѣ
Да ся повини и приказва
Какъ кумува Крали Марко
На извади острѣ сабиѣ
Та изсѣчи сичкѣ свадбѣ
Сичкѣ свадбѣ Лагатинкѣ
Лагатинскѣ Дукатинскѣ

Съвременна лѣтопись.

Коммисія-та коя-то бѣ ся опрѣдѣла на Кузели да изслѣдова
и испита работѣ-тѣ на созаклятіе-то 5-го 7/вріа, за кое-то въ
последнѣ-тѣ Книжницѣ говорихмы, уже свършила дѣло-то си, и
направила мазбатѣ-тѣ съ коѣ-то ся описва тя работа и ся по-
казватъ виновати-ти. Тя мазбата е станѣла а р з ѣ на Н. И. В.
Султанѣ-тѣ, и слѣдъ като ся удобри отъ Негово Величество и
ся напечата въ официалны-ты тукашны вѣстници, можемъ и мы
да ѣх помѣстимъ въ Книжницы-ты. По настоящему казвамы само
че, спорядъ описаніе-то на Французскыя-тѣ Ц а р е г р а д -
с к ы й В ѣ с т н и к ѣ № 1048, тридесять и четири лица
били запрѣни като че участвовали въ речено-то созаклятіе. мпо-
зина други били пуснѣти слѣдъ потрѣбны-ты испытанія, кои-то
показали че тѣи не били виновати; и че спорядъ истыя-тѣ Вѣст-
никъ № 1060, станѣло явно въ испытаніе-то какъ това созакля-
тіе, ако и да е было составено отъ челоуѣцы не любящы на-
предвѣніе-то на царство-то въ образованность-тѣ, но не е имало на-
мѣреніе да повреди Христіаны-ты жители. Какъ да е да е, ми за по-
здраво извѣстіе ще чакъ мы обнародваніе-то на реченѣ-тѣ м а з б а т ѣ,
която ще ни научи, надѣемся. подробно за все.

За критскы-ты работы бѣ ся ѣраздѣло слухъ че и слѣдъ като
достигналъ тамъ Н. П. Кабули ефенди откождѣти ты пакъ отъ злѣ
Година II. Часть III. Книжка 18.

на злѣ, и че даже селяне-ти ся были ударили съ царскж-тж войскж. Но какъ-то ся паздраво научихмы, все това было лъжа, и па против критскы-ты работы ся отъ день на день управляли. Царско-то обаче Правителство, за да превари новы размущенія въ злослучно-то сѣ мѣсто, проводи послѣднѣ и другы войскы за да съдятъ тамо и п^а зять общія-тж чинъ. Между това Н. П. Кабули ефенди като отышълъ тамъ, за да ся опытать и разбержтъ добръ послѣднѣ-ты приключенія, составившея въ Канеж една комисія подъ негово предсѣдательство отъ Митрополитъ-тж Критскый, отъ епископъ-тж Канежскый, отъ Ибранж-Ими ефенди, напуччи Мустафа ага, и мнозиша капетаны и личны жители Турцы и Гърцы отъ Канеж и отъ двѣ-ты другы области, аче да видимъ що ще излѣзе отъ тѣхны-ты испытанія.

Наши-ти читатели сж чули уже че прочютыя-тж Черкезскый князь Шамиль, кой-то отъ толкова години на самъ е стоялъ на срѣщъ на Русы-ты, и ё стажлъ причина да ся испотромятъ толкова Русскы войскы, конто непрестанно сж были проваждаемы противъ Черкезы-ты на Кавказъ, най-сетѣ побѣжденъ и заграденъ отъ въ-редъ прину-дилъ ся да ся предаде тойзи мѣсець, и тѣй онъ былъ закаранъ робъ на Петербургъ, и Руссы-ты сж ся освободили отъ непрестанно воеваніе и кровопролитіе въ тья гористы мѣста, и въ тоже время спечелили неѳцѣнимж-тж полжж да имжтъ между Черно и каспійско море предѣлы на царство-то си толкова здравы и толковаестественно укрѣпены какъ-то е Кавказъ планина. Това сж были длѣжни тѣи на искупѣвшія-тж Генералъ главный адіютантъ и пріятедь Н. В. Императора Александря князь Баріатинскый.

За Шамилово-то преданіе мы находимъ въ Брусельскыя-тж Вѣстникъ *Le Nord* нѣкои-си подробности, конто привождамы тукъ за удовольствіе на наши-ты читатели. Тія сж отъ 3/18 сего мѣсеца, и казывать така:

« Следъ много свои едно подиръ друго побѣжденія, Шамиль

като видѣ че немаше веке никакое средство спасенія, отиде та ся затвори съ 400 Муриды които му бѣхъ останли върни, въ укрѣплено то мѣсто Гунибъ. То е една крѣпость положена на върхъ-тъ на една много висока горъ, гдѣ то има едно равно мѣсто дълго единъ километръ. Отъ три-ты страни тая каменна вършина е почти като обесена стръмна, а сама-та четвърта страна, отъ която може да ся възлѣзе на неѣ, и Русскы-ты войскари и мѣстни-ти жители казвахъ че не е възможно да ся завладѣе, понеже неможеше да ся мине освѣтъ презъ единъ само малкъ, кривъ, и стръмна пѣтекъ, презъ която едвамъ ся спирахъ да вървятъ двама хора на спорядъ. За това мѣсто Гунибъ, единъ ветъхъ Черкески князь казвалъ че было толкова неприступно, що съ малциня храбры войны можилъ бы нѣкой да ся забрани въ него съ успѣхъ противу цѣлк войскъ презъ много мѣсецы.

« Вървѣ тая мѣчнотѣ князь баріатинскы намысли да поведе удареніе-то и отъ двѣ-тъ страни изведемъ. А за да не положи хората си въ спѣхы-ты бѣдствія въ едно таково предиряте, което познаваше за бѣдственно, Князь-тъ предложи на войскы-ты си, ако ся наематъ нѣкои да ся качатъ отвѣдъ презъ канаръ-тъ на върхъ-тъ Той часъ излѣзохъ мнозина стотинъ войници, и устремленіето стана на (26 Авг.) 6 Септемвриа. И тѣѣ, кога-то единъ столпъ войска възлазаше отъ самъ презъ пѣтекъ-тъ, която муриди-ти ся готвихъ да защищаватъ до смерти, безстрѣлини-ти оне вольници, съ смѣлость почти умомъ непостигаемъ, качихъ ся отъ вдъ на горѣ по канаръ-тъ ловящесе за най малкы-ты каменны върховы и хващашесе за трѣне-то и други бодливы отраслы, рѣшени непремѣнно да излѣзхъ на върхъ-тъ. Така найсетѣ изскочили нагласно заръ малко-то не пріятелско войнство, което ты никакъ по напредъ не видѣло, защо ся не надѣяло да испѣкнхъ отъ неѣ странъ.

« Тогва станжло тамъ една упорна борба. Муриди-ти, положени

между два огня, видѣхъ же не имъ бѣ възможно ни да стоятъ на срѣ-
шъ ни да бѣгътъ. Отъ 400 души, що бяхъ сичка-та Гунибска стра-
жа, само 47 остави живи, а други-ти ся избили, и 5 тона тѣхни ми-
нжли въ рѣдѣ-ты на Руссы-ти, които такожде загубили до 100 души.
А Шамиль ся затворилъ въ еднакъ отъ къщи-ты въ канарж-тѣ издѣл-
баны. И Така връхня-та оная равнина ся напълнила отъ мрътвецы.

« Тогава князь Барятинскы пришедъ на мѣсто-то повелѣ да
престане огнь-тѣ и, приступивъ къ Шамилу, рече му да ся предаде,
А той ся подаде на еднакъ дупкъ въ стѣнж-тѣ на къщж-тѣ, и попыта
съ каквы условія искахъ да ся предаде.

— « Излѣзь изъ дупкъ-тѣ си, и предай ся безъ никое
условіе, рече му главно командующій. Тогава излѣзе той человекъ,
който отъ толкова години на самъ бѣ Русскый непріятель. Чиновни-
ци-ти що бѣхъ около князя Барятинскаго, капахъ го да ся дръпно
да не бы да му сторя нищо Шамиль за отмыщеніе; но той не послуша!
выка при себе си Шамиль и му рече:

— « Ты ли си Шамиль?

— « Азъ, отговори той.

— « Убо ты ще имашъ животъ-тѣ си, ще имашъ жены-ты си
и богатства-та си, и утре ще тръгнешъ за Петербургъ. Тамъ импе-
раторъ-тѣ, мой Августѣйшій Господаръ, ще ти каже каква ще да ти
бѣде честь-та.

« Шамиль си наведе главж-тѣ и не рече нищо. А князь-тѣ пакъ
рече:

— « Азъ тя много чакъхъ на Тифлисъ; надѣяхся да дойдешъ
тѣмъ да ся предадешъ; но ты мя принуди да дойде азъ тука да тя
търсж.

Послѣ князь-тѣ ся обѣрижъ къмъ лейотънанъ колонель Грабба и
му рече: тръгни той часъ за Петербургъ, и кажи на Н. И. Величест-
во все що си съ очи-ты видѣлъ. Азъ немж да пишж нищо днесъ, а

утре ще проводя заедно съ Шамила подробно описание за сичко-то.

« Граббъ наистиня отишълъ, и Императоръ-тъ за награда го нареклъ колонелъ, и царскы адютантъ .»

Отъ другъ страня писмо отъ Петербургъ помѣстено въ вѣстникъ-тъ *Indépendance Belge* казва че Шамиль като отходилъ за тойзи градъ, разболѣлъ ся на пѣть-тъ въ Чугоніевъ, малъкъ градъ въ Харгковскъ-тъ Губерніи въ полудениъ Руссиѣ. А царь Александръ като ся научилъ това писалъ и проводилъ повеление да ся запрѣ Шамиль на пѣть-тъ си до гдѣ оздравя и че Н. В. понеже ся готвилъ маскоро да слѣзе по тыя страны, можилъ бы въ пѣть-тъ си да мине да го види. Но настоящему готвили ветхъ-тъ Тавритскъ палатъ за Шамила; но наистиня дѣ ще го проводятъ да сѣди, не е знаино.

Н. В. Русскый царь щялъ наистиня да стори путьшествіе къмъ пладие на Руссиѣ, и особено щялъ да дойде на Одеса. Това като ся научи наше-то царско Правителство, опредѣли Н. П. Етемъ—Паша, членъ отъ Танзиматскыя-тъ Совѣтъ, за да поиде да поздрави царя Александра отъ страня на Н. И. В. Султанъ-тъ. Етемъ паша заедно съ Фуать пашовъ сынъ Кязимъ бея, и двама-та свои сыновы съ първыя-тъ тълковникъ на В. Портъ Сандъ ефенди, Хамди бея и Галибъ бея, тръгнъ отъ тука на 21 сего; и отиде на Одесса, гдѣто намѣрилъ че правили голѣмы преуготовления за да посрѣщятъ и дочакать великолѣпно Императоръ-тъ. Но Цегово И. Величество не былъ юще дошълъ, и само слѣдъ нѣколко дни щялъ да дойде.

Политическый дневникъ.

Най първо-то политическо произшествіе, кое-то днешъ имамы да сообщимъ на наши-ты читатели е че знайна-та Парисска Комферендія, коя-то бѣ ся отворила юще преди Италянскъ-тъ войнъ за дѣлата на Дунавскы-ты княжества, а бѣ ся прекъсала заради тѣхъ войнъ

дега на (25 Августа) 6 Септемврія събравшеса пакъ на Парисъ, даде най сетнѣ конецъ на тѣя дѣла. За рѣшеніе-то що станѣло въ тѣхъ конференціяхъ съ согласіе-то на сичкы-ты и членовы, ето що пишѣтъ отъ Парисъ на Лондрж до вѣстникъ-тѣ Тан м с ъ на 7 Септемврія (п. л.)

« Пълномощни-ты на Австрія, Франція, Англія, Пруссія, Сардинія и Туркія ся събрахъ вчера въ министерство-то на чужестранны-ты дѣла за да уредятъ рѣшително двойно-то избраніе на Князь Куза.

Слѣдъ обичайны-ты предварителны работы, оттоманскыя-тѣ посланикъ каза на конференціяхъ-тѣ че былъ сообщилъ на правителство-то си рѣшеніе-то което бѣ ся предложило отъ пълномощны-ты, какво-то е помѣстено въ протоколъ-тѣ на 1—13 Априліа (1), и че Правителство-то му давало позволеніе да каже за отвѣтъ че Высока-та порта, понеже ище да даде ново доказателство за почестъ-тѣ и пріятелскы-ты чюствія конто има къмъ цѣть-тѣ поручителны Силы, пріема предложеніе-то що е писано въ реченыя-тѣ протоколъ; че слѣдователно тя е готова да стори *изжително и само за той-зи пѣтъ* припознаніе-то на колонелъ Куза за князь на области-ты Молдавія и Влахія. Обаче порта-та извѣстява на пълномощницы-ты на Силы-ты че за напредъ избраніе-то и припознаніе-то на князевы-ты треба да ставатъ съгласно съсъ начала-та конто сѣ ся положили въ соглашеніе-то на 7—19 Августа, а за да согласен желаніе-то що има да ся склони на онова що желяхътъ Силы-ты съ нуждѣ-тѣ да стѣхрапи пачало-то на раздѣленіе-то какъ-то е положено въ реченыя-тѣ протоколъ, Высока-та порта ище издаде два фермана: единъ за припознаніе-то на

---

(1) Видѣть Бѣлг. Книж. 1859 Сѣврем. лѣтоп. стр. 185. 189.

Влашко, други за припознаиe-то на Молдавж. Кога тѣ ферманѣ ся издадѣтъ, новия-тъ князь ще поиде на Цариградъ какъ-то сѣ правили неговн-ты предшественници, и ще е длъженъ да ся положи на обряды-ты които сѣ ся до нынѣ постоянно исполнявали, и това колко може по скоро, като хесапи время-то което е разумно потребно за да сврши най-първы-ты грижи на новы-ты си сановы. Князь-тъ като ся така изіателно нарече Господарь Влахи и Молдави, длъженъ е да остави да си стои раздѣленіе-то въ управленіе-то на двѣ-ти области, освѣнъ въ случаи-ти шо сѣ предвидены въ соглашеніе-то. Ако бы да стане нѣкое преступленіе на соглашеніе-то 19-го Августа, въ княжества-та, Высока-та порта, като призове Господарь-тъ да и даде за това сичкы-ты потребны извѣстія, ще сообщи собитія-та на представители-ты на пять-тъ силы въ Цариградъ, и като ся докаже удовлетворително преступленіе-то, единъ комисарь ще ся проводи нарочно отъ портж-тъ въ княжества-та за да иска и зымне поправленіе. За тѣжъ цѣль ще могатъ и насилителни средства да ся употребятъ, ако бы было потребно. Речены-тъ комисарь ще бжде содруженъ отъ единъ епитропъ проведенъ отъ пять-тъ силы, и ако бы да намѣрятъ сопротивленіе въ княжества-та, Высока-та порта ще употреби средства-та които ще и ся видятъ нужни за да ся унази соглашеніе-то.

• Тия рѣшенія ся пріяхж отъ пълномощицы-ты, и на тѣхъ ся согласи даже и Австрійскыя-тъ посланикъ.

• Русскыя-тъ пълномощникъ поддигж тогава въпросъ-тъ за монастирскы-ты имоты въ Княжества-та. Помни сѣкой че въ послѣдньо-то собраніе на конференціѣж-тъ бѣ ся дало година време за да ся уреди тая работа. Двойни-ти избранія и други бързы работы въспрениаствовахж рѣшеніе-то на тоя въпросъ. Вчера предложихж да ся даде отъ нова година время, кое-то да закачи

да върви отъ единъ мѣсяць послѣ признание-то на колонелъ Куза, и това предложене ся прие.

» Русскыятъ министръ поиска позволеніе да пауми на пълномощицы-ты че Турскыя-тъ и Австрійскыя-тъ пълномощици, въ заседание-то на 6/18 Августа 1858, бѣхъ ся вrekli да проведатъ на Французско-то, Англійско-то, Пруссійско-то и Сардинско-то Правительства едно начертаніе сочинено отъ прибрѣжны-ты Силы и опредѣлено за да турн на редъ Дунавско-то плаваніе; Русскыя-тъ министръ показа надеждъ че слѣдъ малко ще стане знаяно рѣшеніе-то на тыя Силы.

« Англійскыя-тъ и Французскыя-тъ пълномощици ся согласихъ съ желаніе-то на Русскыя-тъ министръ. Австрійскыя-тъ пълномощникъ не бѣше готовъ да говори за тоя въпросъ, и рече какъ пълномощіе-то му е само за двойно-го избраніе на Господаръ Куза, и какъ спорядъ зановѣди-ты що има, не може да стори друго освенъ да проводи на правителството си прамѣчанія-та що стапхъ за тѣхъ работъ. Огвѣтъ-тъ на Оттоманскыя-тъ пълномощникъ бѣ приличенъ на Австрійскыя-тъ, и работа-та си останъ тамъ. »

Спорядъ това въ това собраніе на Парискъ-тъ конференціѣхъ въпросъ-тъ за двойно-то Кузово избраніе ся съвършено рѣшилъ, въпросъ-тъ на монастырскы-ты имоты въ Княжества-та осталъ слѣдъ единъ година да ся рѣши, а за въпросъ-тъ на Дунавско-то плаваніе ся показало надежда че ще да ся рѣшава въ скоро время, кое-то ще ся опредѣли отъ Оттоманско-то и Австрійско-то Правительства.

Като ся тѣй рѣши че колонелъ Куза ще ся приознае и з а т е л о и с а м о з а т о й - з и н ѣ т ѣ Господаръ и на двѣ-ты Княжества, Высока-та Порта даде позволеніе да излѣзе предъ неѣхъ Влахо-Молдавска-та комиссія, коя-то бѣ

отдавво тука проведена съ писма отъ мѣсто-то да иска Кузово-то припознаніе и подтвержденіе. Слѣдовательно тя комиссія, составена отъ Г. Г. Негри, Филиппеско и Каллимахи представи ся предъ Н. В. Великыя-тъ Везирь Аали Паша и предъ Н. П. попечитель иностр. дѣль Фуадъ Паша, и имъ вручи копиѣ отъ избирателно-то за Куза на соборъ-тъ писмо, едно своеручно Кузово до Н. И. В. Султанъ-тъ писмо, и писма, съ кои-то ся тя комиссія препоручава на Портж-тж. Освещъ това членове-ти на комиссіята на 12/24 сего имахъ честь да съпредставятъ и предъ самяго царя и Господаря нашего Султана, кой-то гы прія добро-склонно, и имъ обяви свое-то велико желаніе за благоденствіе-то и за мудро-то напредованіе на двѣ-тъ Княжества. А напокопъ, като излѣзохъ и двата фирмана, кои-то ся особно издадохъ за Кузово-то припознаніе като господарь на Влашко и Господарь на Молдавѣ, опрѣдѣлихъ ся, за да занесжтъ и прочитжтъ тья фирманы на мѣсто-то, царски меемури миралай Самп-бей за Букурещъ, и миралай Тахиръ-бей за Яшь, кои-то заедно съ Кясибъ ефенди и Васжфъ ефенди отидохъ, и уже на 22 сего Тахиръ бей челъ на Яшь ферманъ-тъ предъ Князь Александра Куза и предъ министры-ты и му го превручилъ. А послѣ онъ щялъ да поиде и на Букурещъ за да му ся чете и тамъ за Влашко-то Господарство ферманъ-тъ. Ето преводъ-тъ на той-зи послѣдныя-тъ ферманъ :

« Понеже е было потребно да ся избере и нарече Господарь
« на Влахиѣ, коя-то е часть отъ моѣж-тж царскж Державѣ, мужъ
« отличающій ся съ свои-ты искусства, съ своиж-тж вѣрность и съ
« своиж-та почтенность, и понеже Влашкыя-тъ Соборъ избра по
« вышегласіе тебе за мжжъ имущій сичкы-ты вышепомияжты каче-
« ства, и поиска съ общо-то свое до Высокж-тж ми Портж от-
« правлено прошеніе да ти ся даджтъ Господарски-ти санове, бла-
Голина II. Часть III. Книжка 18. 3

« гово.нихъ да издамъ Царскѣ-тѣ си заповѣдь, съ коѣх-то ся при
« познавашъ за Господарь на Влахиѣ отъ пятнадесятыи-тѣ день
« мѣсеца Сафера лѣта Хеджарискаго 1276 (19—31 Августа
« 1859), и повѣрявамъ на твоѣх-тѣ вѣрность грижи-ты за дѣ-
« ла-та на това мѣсто и за благоденствіе-то на жители-ты му.
« За увѣреніе на това и за обявленіе на припознаніе-то ти, на-
« стоящій мой Ферманъ ся издаде отъ Царскѣ-тѣ ми Кан-
« цларіѣ.

« А ты като го прочетешъ и разбираешъ, сообразяся съ
« твои-ты Господарскы дѣлности и съ твои-ты справедливы и
« вѣрностны чювствія, ще положиши сичкы-ты си старанія за да
« туришь въ дѣйствіе сичкы-ты мѣрки кои-то сѣ способны за
« да приведѣтъ на здраво благоденствіе-то и благополучіе-то на
« Влашскы-ты жители, съ вѣрно-то и точно-то исполненіе на
« вътрешно и основателно-то устроеніе кое-то ся съдържава въ
« моя-тѣ по-преди изданный царскы ферманъ, согласно съ у-
« словія-та на трактатъ-тѣ подписанный между Высокѣ-тѣ ми
« Портѣ и шесть-тѣ поручителны Силы, и ще вършишь така що
« сички-ти жители да ся молятъ Богу за Царскыи-тѣ ми
« Прѣстолю.

« Съ една рѣчь, ты ще си непременно увѣренъ че до ко-
« га-то полагаешъ старанія-та си да привлечешъ къ себѣ съвер-
« шено-то ми царско благодареніе за добро-то правленіе на мѣ-
« сто-то и за утвърженіе на благоденствіе-то на жители-ти му
« кое-то е всегдашенъ предметъ на мое-то попеченіе, доброже-
« лательство-то ми за тебе ще ти ся обявлява всякимъ обра-
« зомъ. Потщайся убо да си покажешъ справедливость-тѣ и пре-
« данность-тѣ.

« Издадеся на 27 Саферъ 1276 (12—24 Септемвр. 1859) »

Ферманъ-тъ съ кой-то Князь Куза ся припознава за Господарь на Молдовж, е съвсѣмъ еднакъвъ.

Като така описахмы тѣя работи относящияся на частнѣ-тѣ Восточнѣ политикѣ, трѣба сега да кажемъ нѣщо и за общѣ-тѣ днешнѣ Европейска политика, като закачимъ отъ важнѣ-тѣ онѣжѣ статіѣж, коя-то за тѣя политикѣ бѣ помѣстена въ Парисскыя-тъ мопиторъ на 9 Септемвріа (н. л.), и за коѣж-то помянахмы въ послѣднѣж-тѣ книжицѣж. Ето преводъ-тъ на тѣ-зи статіѣж.

« Кога событія-та говорятъ отъ само-себе си, видися испърво че е излишно да ги толкува челоуѣкъ. Обаче, кога пристрастіе-то и интрига-та преобразяватъ най-просты-ты нѣща, неизбежно става да имъ ся покаже истина-та, за да може всякій знаіемъ да оцѣни вѣрвежъ-тъ на приключеніа-та.

« По миналыя-тъ Іуліа, кога-то Франко-Сардинскы-ты и Австрійскы-ты войскы бѣхж едны срѣщо другы между рѣкы-ты Адижъ и Минчіо, надежды-ты за побѣдѣ бяхж почти равны и отъ двѣ-ты страны; защо, ако Франко-Сардинска-та войска имаше отъ своѣж странѣ нравственно-то вліяніе на придобиты-ты успѣхы, Австрійска-та бѣше числомъ по-сила, и ся упираше не само на страшны крѣпости, но іоще и на сичкѣ Германіѣж готовѣ, на първы знакъ, да ся обърне отъ кѣмъ-то неж. Това ако бѣ ся случило, Императоръ Наполеонъ ся принуждаваше да дръпне войскы-ты си отъ Адижскы-ты предѣлы за да ги заведе на Рипа, и тогава Італійска-та работа, за коѣж-то война-та бѣ ся предпріала щеше, ако не да загинае, по крайнѣй мѣрѣ да ся побърка и повреди.

« Въ тѣя важны обстоятелства императоръ-тъ помисли че бѣ полезно най-напредъ за Франціѣж, а послѣ и за Італіѣж да заключи миръ, стига само условія-та на миръ-тъ да ся согласяватъ съ

впрограммѣ-тѣ коѣ-то бѣ прінялъ отторѣ си, и да ся полѣзти за Італіѣ на коѣ-то искаше да стори добро.

« Но тога-зи требваше да ся попыта първо, да ли Австрія ще рачи да отстъпи съ трактатъ завоеванѣ-тѣ земліѣ; второ, да ли ще ся склони да ся остави искрено отъ верховно-то властво-ваніе, кое-то имаше надъ сичкыя-тѣ Полуостровѣ; трето, да ли ще да припознае начало-то на едиѣ Італіѣскѣ народностъ, и да пріемне за Італіѣ едиѣ союзническѣ системѣ; четверто, най-сестнѣ, да ли ще ся согласи да подари Венеціѣ съ установленія кои-то быхѣ ѣѣ направили истиннѣ Італіѣскѣ областъ.

« Колко-то за първо-то, Австріѣскыя-тѣ Императорѣ отстъпи безъ никоѣ спорѣ, заносванѣ-тѣ земліѣ; и колко-то за четверто-то, онѣ ся врече да стори най-обширны-ты отстъпки за венеціѣ, и пріѣ за бѣдуще-то ѣ устроеніе положеніе-то на Люксамбургѣ срѣщо Германскыятѣ Союзѣ; но за тыя отстъпки полагаше условіе, безъ кое-то не быва, завращаніе-то на архидуцы-ты въ свои-ты си державы.

« Така въпросѣ-тѣ ся намираше чисто положеніѣ въ Визлѣ-Франкѣ: Или Императорѣ-тѣ (Наполеонѣ) не требваше да прави никакво согласіе за Венеціѣ, и да ся благодари само съ онова що бѣ съ оружія-та си придобылъ, или, за да сполучи іоше и другы важны отстъпки и припознаніе-то на начало-то на Італіѣскѣ-тѣ народностъ, требваше да ся склони на завращеніето на архидуцы-ты. Здравіятѣ убо разумѣ му показваше самѣ що трѣбваше да прави, защо слово-то не бѣше никакѣ да ся доведѣтъ пакѣ архидуцы-ти съ помощѣ-тѣ на чюжды войскы, но напротивѣ да си влѣзѣтъ сами като дадѣтъ здравы поручительства, съ свободно-то шеніе на жители-ты, на кои-то да ся даде да разумѣѣтъ колко това завращаніе е полезно за велико-то Італіѣско отечество.

« Ето, съ магло рѣчи, истино-то изложеніе на сговори-ты въ

Виллж-Франкж, и, за сѣкы непристрасенъ духъ, ясно е че имъ-
раторъ Наполеонъ съ мирныятъ трактатъ добываше толкова и негли-
юще по-всече отъ колко-то бѣ съ оружіята придобилъ. Трѣба даже
и да припознаемъ че не безъ чюство глубокаго состраданія Им-
ператоръ Наполеонъ видѣ съ каквж искренность и съ каквж рѣши-
телность Императоръ Францискъ-Юсифъ оставяше въ полж на Ев-
ропейскыятъ миръ и съ желаніе да возобнови добры-ты си сноше-
нія съ франціѣж, не токмо еднж отъ най-хубавы-ты си области, но
и опаснж-тж негли но и въ сѣкы случай славнж-тж онѣж политикж,
съ коѣто Австрія бѣ сполучила да владѣе надъ Італіѣж.

« Дѣйствиелно, ако трактатъ-тъ ся искрено извършаше, Ав-
стрія не щеше веке да е за полуостровъ-тъ враждебната и стра-
шната оная сила, която препятствуваше на сичкы-ты народны же-
ланія отъ Пармж до Римъ и отъ Флоренцж до Неаполь; по щеше
напротивъ да стане една пріятелска Сила, пожеже ся доброволно
склоняваше да не бжде веке Аллеманска Сила отсамъ Алпы-ты, и
да развые тя сама Італійскж-тж народность до Адриатическы-ты
брѣговы.

« Отъ това що рекохмы лесно ся разумѣва че, ако слѣдъ
миръ-тъ Італійска-та судьба бѣ повѣрена на хора които ся по-ве-
че грижатъ за будущность-тж на общо-то отечество, нежели за
малкы-тѣ частны успѣхы, цѣльта на стараніята имъ бы была да
развыѣтъ а не да спжнжтъ слѣдствіята на трактатъ-тъ на Виллж-
Франкж. Какво по-просто и по-патріотическо има напстинж, освенъ
да рекжтъ на Австріѣж: Вы искате завращаіе-то на архидуцы-ты?
твърдѣ добрѣ! нека да ся върнжтъ; но тогава исплнѣте и вы
какъ-то трѣба обѣщаніята си за Венеціѣж: нека ѣ ся даде единъ
животъ; нека сн има управленіе и волиство Італійскы; съ еднж
рѣчъ, нека Австрійскыятъ Императоръ отсамъ Алпы-ты не бжд.
веке друго освенъ Великый Венетійскы Дукъ, какъ-то Оландскыя-т^е

кралъ не е за Германіѣ освенъ Великій Луксамбургскы Дукъ.

« Възможно е даже, слѣдъ искрени и пріятелскы разговори, да ся предума Австрійскыя-тъ Императоръ да приемне наредбы по-согласны съ желанія-та кон-то ся покажахъ отъ Моденско-то и пармско-то Княжество.

« Императоръ Наполеонъ, слѣдъ онова що бѣ стангло, трѣбваше да ся надѣ че Італія, ще ся покаже разумна и патриотическа, и да вѣрва че тя ще разумѣе водачъ-тъ на политикъ-тъ му, която состояше въ тыя рѣчи :

« Въместо да бѣдствува да докара еднѣ Европейскѣ войнкы и слѣдовательно да повреди независимость-тъ на отечество-то си вмѣсто да похарчи юще 300 милліона и да пролее крѣвъ-тъ на 50,000 отъ войны-ты си, Императоръ Наполеонъ предпочете да стори миръ, съ който ся припозна, сега първы пѣть отъ толкова вѣковы насамъ; народность-та на полуостровъ-тъ. Сардинія, коя-то представлява по-частно Італійскѣ-тъ работѣ, намира силѣ-тъ си много увеличенѣ, и ако ся учреди конфедерация-та, тя ще играе въ неѣ най-главнѣ-тъ роля; но едно само условіе, е турско за да ся получатъ сичкы-ты тыя добрини : то е завращаніе-то на ветхы-ты владѣющы домовы въ державы-ты си. »

« Тыя думы, нѣ пакъ вѣрвамы че ще ся разумѣжтъ отъ здравомыслящѣ-тъ часть отъ народъ-тъ, защо безъ това какво ще да стане? французско-то Правителство уже е казало : архидуци-ти нема да ся доведжтъ въ държавы-ты си съ нѣкоіж чюждѣ силѣ, но като не ся испълне една часть отъ условія-тъ на Виллѣ-Франскыя-тъ миръ Ав. Императоръ ще ся намѣри освободенъ отъ сичкы-ты задѣлженія които бѣ пріялъ въ полѣ на Венеціѣ. Като го безпокожтъ съ враждебны движенія отъ десныя-тъ брѣгъ на Цо, и той ще да си стои въ военно состояніе на лѣвыя-тъ брѣгъ, и, вмѣсто да имамы презирителнѣ и мирнѣ политикѣ, ще видимъ да ся роди пакъ

една недовѣрчива и враждебна политика, която ще докара новѣ злощастіа.

« Какъ-то ся види, хората ся надѣждатъ много отъ единъ Европейскы конгресъ. И ній го искамы отъ все сърце, но много ся усомняваме че единъ конгресъ не ще може да получи по-добры условія за Італіѣ. Конгресъ-тъ ще поиска само що-то е праведно ; а да ли бы было праведно , да иска отъ единъ великъ Силъ важны пѣвки отстъпки безъ да ѣ даде насрѣщъ праведны пѣвки замѣненія ? Само-то средство за сполукъ бы было да и отворятъ войнъ ; но да не ся льсти Італія ! въ Европъ нема друга сила която да прави войнъ само за е д н ѣ пдѣѣ, освенъ Франція ; а Франція си испълни дѣло-то. »

Тая статія, коя-то толкова ясно истолкува царь-Наполеоновъ-тъ политикъ касателно до Італійскы-ты дѣла, и коя-то направи голѣмъ чувствителность въ Франціѣ и въ Англіѣ, оцѣни ся съвсѣмъ противно въ Італіѣ и въ Австріѣ. Італійци-ти не видѣха въ нейкъ статіѣ освенъ едно пѣщо, т. е. че нема да ги насили никой оружіемъ да пріемнѣтъ пакъ ветхы-ты си князевы ; искать и тѣ, и ся радвать много за едно таково обѣявленіе. Австріѣци-ти на противъ намиратъ че Мониторъ-тъ отрѣзва връзкѣ-тъ която държеше до сега вързаны Франціѣ и Сардиніѣ, и показва какъ Франція ся прехвърля, за сега по начала-та, отъ кѣмъ-то правдины-ты кои-то происхождатъ за нейъ отъ трактатъ-тъ на Виллѣ-Фрикѣ.

Спорядъ наше-то мнѣніе, речена-та статія е имала за предметъ да каже че като Австрія, коя-то ще да владѣе Венеціѣ, не ся была съгласила въ Виллѣ-Франкѣ да уведе въ нейнѣ ползѣ речены-ты правителны поправки и улущенія, освенъ ако ся завърнѣтъ пакъ Італійски-ти князеве въ държавы-ты си, и като Італійци-ти ги не щѣтъ, а никой нема да ги насили военно да ги пріемнѣтъ, то

Венетія си остава просто Австрійска областъ като напредъ, и Ита-
лински-ти Княжества безъ устроение и безъ главъ, понеже все що
строятъ сами тия княжества, безъ да ся удобри и отъ Европъ, то
предъ Европъ не ся чете нищо. А понеже все що ся согласио
въ Виенъ-Франкъ за тѣхно-то устроение жители-ти го не пріемать,
и согласивши-ты Сили не щятъ да го турпятъ насиліемъ въ дѣй-
ствие, нито пакъ ся согласяватъ помежду си да пріемнятъ тѣхны-
ты желанія, не остава друго освенъ, да ся согласятъ отново за тия
работы или съ конгресъ или безъ конгресъ сичкы-ты Великы Силы,
и така вси общо да сторятъ едно рѣшеніе кое-то тия можгъ то-
га-зи и безъ да ще Італія да ѳ го наложатъ и го извършатъ.
Слѣдователно мислимъ че въ Цюрихскъ-тъ конференціѣ нищо не
ще стане рѣшително за Італіѣ, и че той-зи тѣй заплегенъ въпросъ
ще остане да ся рѣши общо отъ сичкы-ты Великы Силы. Но какъ
ще ся рѣши? Това ся днесъ не знае.

Княжества-та едно по едно, чрезъ составлены-ты си народны
соборы, показяхъ желаніе, какъ-то въ послѣдніѣ-тъ Книжидъ ви-
дѣхмы, да ся присоединягъ съ Сардиніѣ, и Англія особито ся
види да помага на едно таково строение. Понеже казвала че Ита-
лійци-ти трѣба да иматъ право да ся устроятъ какъ-то щятъ. Но
освѣтъ дето Австрія, голѣма Сардиніи соперница, никога не бы ся
склонила на това, даже и Франція, коя-то отъ начала ся подигна
оружіемъ да помогне на Сардиніѣ и особно на Італіѣ, не ще да
ся склони. За това мы имамы доказателство другъ единъ важнъ
статіѣ помѣщенъ послѣдно въ полуофициалны-тъ Французскый
вѣстникъ «Le Constitutionnel», изъ кой-то привождамы тука слѣдующы-
ты рѣчи:

« Англія мысли че мы не смы направили довольно за Італіѣ. Но-
ка е тѣй! Тогава тя нека ны помогне да направимъ що-то има
още да ся прави. Но преди да ся захванемъ вси съгласно за
работъ, нека си кажемъ мнѣніе-то.

« Завращаніе-то на князеви-ты, на кое-то Франція не ся со-противи въ Виллж-Франкж, не ся никакъ удобрява отъ наши-ты сосѣды (Англезы-ты). Тѣ бы предпочтели просто присоединеніе-то на Пармж, Моденж и Тосканж съ Сардинійж.

« Несомнѣнно ... Сардинія е была и е юще защитница на Ита-ліїж. Тѣ трѣба пакъ да е довольно силна за да ѣж защищава, но не и за да ѣж погълпе. Добро е за нейнѣ-тѣ славж, добро е за Италій-ско-то спасеніе, що самопропзво-но-то ѣ любонародности и пре-данности званіе да не си промѣни естество-то.

„ Флоренція, Парма, и Модена твърдѣ щжть мжчено да претър-пять да не бѣдѣтъ веке освенъ смиренни главни градове на едно кралство, на кое-то столица бы было Туринж. Князеви-ты, кои-то днесъ пѣдятъ, могжтъ негли да ги тѣрсятъ въ едно малко или мно-го ближио будуще врѣмя, и кой знае да не бы, заточени-ти днесъ, да станжтъ утрѣ представители на мѣстиж-тѣ независимостъ.

„ Но не е само това: не премыслятъ довольно да видятъ че ако една областъ по-вече ся приложи на Сардинійж, то развала равновѣсіе-то, кое-то ся е благополучно учедило между неѣж и Неаполско-то кралство. Не трѣбоваше обаче да забравятъ онова що ся е даже случало на 1848: завистливо-то соперничество, кое-то направи тога-з' Неаполскы-ты войскы да ся вържатъ назадъ не мо-же ли пакъ да испжкне? Единъ такъвъ случай бы быж много не-щастенъ, защо той бы докаралъ тосъ пжть совершенно раздѣленіе между двѣ-ты най силны Държавы на полуостровъ-тѣ; Италійскж-тѣ народность бы бѣдствовала да ся побърка и повреди. ...

Това като е тѣй, вѣстници-ти кои-то си нематъ работж и не-каты да устроятъ единъ часъ по-напредъ Италійж, свѣкали че намѣ-рили средство-то и начинъ-тѣ на това устроеніе, како казвать че ужь царь Наполеонъ ималъ намѣреніе и ся старалъ да учреди въ средоточнѣ Италійж, за речены-ты Княжества едно ново кралство

назваіемъ Етрурійско на кое-то да ся постави краль князь Наполеонъ. А понеже тыя вѣстническы приказкы распрѣснати на вѣредъ правяжъ во Европѣ, а особито въ Англіѣ, неспрїятно впечатлївіе, Французскыятъ Мониторъ отъ странѣ на Французско-то правителство, видѣль за нужно на 16/28 сего да проповѣда лъжовно това извѣстіе съ тыя рѣчи: “ Нѣкои-си чюзды вѣстницы увѣрявать чо рѣшеніе-то на Італійскы-ты работы щяло да ся препїне съ желаніе-то що ималъ Французскыятъ Императоръ да основе въ Італіѣ едно кралство за единъ князь отъ домъ-тъ си. Тія слухове немятъ нужды отъ опроверженіе. За да имъ отнеме человекъ всякъ цѣнѣ стига, безъ да говори за задълженїята що сѣ стаяли въ Виллѣ-Франкѣ, да си наумѣтъ дѣянїя-та и хораты-ты царь-Наполеоновы преди и подиръ това врѣмя.”

Търговскый и Промышленный Дневникъ.

Слѣдующе-то писмо пратено отъ Петербургъ до Англійскыя-тъ вѣстникъ Т а й м с ъ объема доста любопытны извѣстія за Рускы-ты успѣхы въ Асіѣ като да го представимъ тукъ цѣло на Читатели-ты.

« Россія е уже захвангла да прави желѣзепъ пѣть отъ Москвѣ до Саратовъ (голъмъ градъ на Волгѣ). Тя ся занимава дѣятелно и за да учреди вапорно плаваніе на Каспійско-то море. А свършаніе-то на Кавказскѣ-тѣ войнѣ ще ѣ позволи да принесе вниманіе-то си и сичкѣ-тѣ си дѣятельность на средоточнѣ Асіѣ, толико паче що пустинни-ти жители, Киргизи и Туркомани, които сѣ населени отъ кѣмъ-то югъ на Каспійско-то море, отъ давно сѣ искали да ги защищава Россія противу притѣспеніе-то що теглятъ отъ Хивѣ. Ти (Россія) ще види че е позезно и нужно да направи желѣзенъ пѣть отъ Каспійско-то море до Аралъ езе-

ро, да уллучи плаваніе-то на рѣкы-ты Амуръ и Сир-Даріа, кои-то минуваць презъ безмѣрны-ты тѣя страны, и съ направж на крѣпости въ разстояніе-то на 264-тѣ версты, кои-то раздѣлятъ Каспійъ отъ Арала, ще придобіе верховно вліяніе надъ малкы-ты държавы средоточныя Асіи. Тогава Англійска-та търговія съ Індіѣ ще да ся непремѣнно развали, защо Европа и сама Англія ще видятъ че е много полезно за тѣхъ да търгуваць съ средоточнѣ Асіѣ презъ нѣтъ-тѣ на Москвѣ и на Саратовѣ, нежели презъ далечны-тѣ пѣтъ кой-то забикаля носъ-тѣ на Д о б р ѣ - Н а д е ж д ѣ . »

Въ единъ Англійскы вѣстникъ находимъ слѣдующы-ты любопытны подробности за какъ ся правятъ гребени - т и въ А н г л і ѣ .

« Една отъ най-големы-гы на свѣтъ-тѣ гребеньскы фабрики ся намира въ Абердинъ у Скотіѣ. Тя фабрика има 36 огнища гдѣ-то приготавливають рога-та и коры-ты на костяны-ты жабы, съ кои-то правятъ гребени, и 120 желѣзны макины съ кои-то гы рѣжатъ. Тѣя макины вървятъ непрестанно, и рѣжатъ два гребеня изведиѣжь отъ едно нарче рогъ. Хубави-ти тоалѣтскы гребеньчета ся рѣжатъ съ валчаты пріончета много тѣкы, отъ кои-то вѣко-си ся толкова тѣкы, що ни правятъ 40 зѣбы въ мѣсто почти не по-широко отъ 2 сантиметра и полвицѣ. Тѣи пріончета ся възвиваць около остъ-тѣ си 500 нѣти въ една минутѣ.

« Въ реченѣтѣ фабрицѣ ся правятъ 2,000 вида гребени. Сички-ти наедно ставатъ до 9,000 гребени въ годицѣ-тѣ. Ако бы гы положилъ нѣкой сичкы-ты единъ слѣдъ и до други, видѣлъ бы че объемятъ пространство выше отъ 113 муріанетры. За гребенскѣ направж ся разносятъ тамъ на годицѣ, волскы рога до 730,000; волскы и за други нокты, до 4,000,000; коры отъ костяны жебы и биволски рога, соразмѣрно довольно ако не толкова много. А забѣлѣжѣте че конскы-тѣ нокты преди да стане гребень за въ работѣ, минува презъ единадесѣтъ различни преправы. «

Статистический Дневникъ.

Въ отсутствіе матеріала днесъ за Книжевныя-тъ ны Дневникъ, мы ще приложимъ тука слудующы-ты любопытны статистическы подробности кои-то ны е послѣдньо испратилъ отъ Сливенъ Г-нъ Илія Д. Жечковъ подъ названіемъ Т о ч н ы з а б ѣ л е ж в а н і я , ако и да казва по долу на свършане че че не гы приема т о ч н ы , но гы вмѣстява като п а й л ю б о п ы т н ы . Като такива гы убо и мы предлагами на читателя-ты. Ето гы:

„ Жители на земята.

„ Число-то на земпы-тъ жители се счита до 100 милліона хора, кои-то хортувагъ 3006 езицы, и исповѣдате хилляди различны вѣроисповѣданія.

„ Число-то на мъжъ-то е почти равно съ число-то на жены-ты, ако и да има нѣгдѣ нѣкаквы различія.

„ Живота трае по средньо опредѣленіе 33 години, но има и исключенія, какъ-то напр. въ Пиемонтъ, гдѣто отъ полвинѣ вѣкъ това траеніе се продължава.

„ Едната четверть на хората умирагъ, преди или като достигнать 7-та годишъ на возраста си; а друга-та преди 17-та година щото, като премине челоувѣвъ 18-та си година, казва се че се е освободилъ отъ двѣ смърти.

На днепенъ день, между 1000 хора, единъ се намира да живѣи 100 години; и между сто хора, шестинна само достигватъ до возрастъ 65 години; и между 500, единъ достигва до 80 год.

« Всѣка година умирагъ 33 милліона хора; и, по стацкы-тъ точны забѣлжванія, всѣки день умирагъ 97,855, всѣки часъ 3730, всѣка минута 60, и на всѣка секунда 1.

„ Жепени-ти живѣйтъ повече отъ пезенены-тѣ, и высокы-ты повече отъ късы-тѣ (джуджета), и безпечни-тѣ повече отъ онѣзи, кои-то се грижатъ.

« Повече-то сватбы славатъ презъ Октовріа и Декемвриа, т. е презъ есень-та и зима-та.

« Прумѣвасе че не приемаме тѣзи подтвърженія като точны, но ги вмѣстваме като най любопытны. »

На тѣя любопытности мы ще приложимъ и слѣдующы-ты кои-то смы чели въ едиѣ книгѣ 1) че, спорядъ едиѣ. Скотійскѣ пословица,

„ Врана-та живѣла три пѣти повече отъ рогачь-тѣ ;

„ Рогачь-тѣ, три пѣти по-вече отъ человекъ ;

„ Человекъ-тѣ, три пѣти по-вече отъ конь-тѣ ;

„ Конь-тѣ, три пѣти, по-вече отъ куче-то. „

А колко е истина тая пословица, сѣкы нека размышлява.

Ще приложимъ най-сетѣ едиѣ третѣя любопытность обіавляющая колко время може да живѣе конь-тѣ безъ да іаде. Тя любопытность мы четохмы последньо въ едиѣ французскы вѣстникъ, и состои въ тая рѣчи :

„ Преди нѣколико врѣмя, искусни нѣкои человекци сторихъ опыты много любопытны за да опредѣлятъ нѣкои случаи на кои-то можтъ да ся подвергнѣтъ коне затворени въ крѣпость осажденѣ дѣто немать нѣщо за їденье, и ето какввы произведенія искарахъ :

„ Едиѣ конь може да живѣе 25 дни, безъ да іаде, ако піе само водѣ ; 17 дни, безъ да іаде ни да піе ; 5 дни, ако яде сухо безъ да піе доволно, стомахъ-тѣ му ся исхабява ; Отъ тамо ся види колко е нужна вода-та за да ся храни конь-тѣ. — Това ще ра-

---

1) Revu Britan. no 6 luni 1858. p. 456.

зумѣе чловѣкъ, юще по добрѣ като чѣе че единъ конь, като по
пилъ три дни водѣ, испилъ изведѣжь 40 оки водѣ!

„ Други пакъ единъ опытъ некаралъ тыл произведенія :

Конь-тъ като іаде, ако бы да тича три часа, смыла съвсѣмъ
ѣдене-то си; ако ли бы да върви три часа, смыла само двѣ-тъ
третини отъ едене-то си; ако ли пакъ три часа стои спокойно
вързанъ въ ахжуръ-тъ, не смыла почти нищо.»

въ Цариградъ 30 Септемрія 1859

Сочинитель-тъ
Г. Кръстьовичъ.